Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 11 (1766) ГОД XXXV БЕЛАСТОК 18 САКАВІКА 1990 г. ЦАНА 600 зл.

Скрыпачкі калектыву „Чабарок“ з Іўя, якія выступіў на Цэнгральным аглядзе „Беларуская песня '90“ у Беластоку. Рэпартаж „Пастскрыптум да конкурсу“ чытайце на ст.ст. 6—7.

Фота С. Грынявіцкага.

ПАСОЛЬСКІ ВІЗІТ

27 лютага на Беласточчыну прыехала сеймавая камісія па справах нацыянальных і этнічных меншасцяў на чале з яе старшынёй Ежы Вутке, а таксама прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў, нацыянальнай адукацыі, культуры і мастацтва, сельскай гаспадаркі.

У сустрэчы ўдзельнічалі прадстаўнікі беларускіх арганізацый і шматлікія журналісты з цэнтральных і рэгіянальных сродкаў масавай інфармацыі.

Першае пасяджэнне, якое пачалося 27 лютага а 11.00 гадз. у Ваяводскай управе ў Беластоку, было прысвечана праблемам гаспадаркі і эканомікі той часткі Беласточчыны, дзе ў 24 усходніх гмінах пражываюць беларусы: ад Саколкі і Дубровы, праз Беласток, Гайнаўку і Бельск да Сямяціч.

Са змястоўным дакладам аб стане гаспадаркі ваяводства, з асаблівым улікам беларускіх гмінаў, выступіў беластоцкі віцэ-ваявода Юльян Сляжынскі. Упершыню афіцыйна было сцверджана, што стан гаспадаркі гэтых гмінаў з'яўляецца вынікам часткова памылковай, а часткова дыскрымінацыйнай палітыкі ваяводскіх уладаў.

Віктар Стахвюк прадставіў пункт гледжання БДА на справу гаспадаркі і экалогіі, які ў многім разыходзіўся з ацэнкаю ваяводскіх уладаў. У некаторых галінах, як паказваюць статыстычныя дадзеныя, інфраструктура горшая на 200-300 прац. у параўнанні з заходнімі гмінамі і цэнтрам краіны. Найбольш занядбанняў у сельскай гаспадарцы і экалогіі. Названыя ваяводам т.зв. „зялёныя лёгкія краіны“ не існуюць. Яны хворыя забруджанымі рэкамі і выкубленымі ляснымі масівамі, контуры якіх засталіся толькі на неактуальных картах. Асабліва бязлітасна і жорстка знішчаецца найбольшы скарб Беласточчыны — Белавежская пушча. В. Стахвюк выступіў з заклікам да яе абароны.

Прадстаўленая статыстыка выклікала контрвыступленні прадстаўнікоў ваяводскай управы.

Прадстаўнік Міністэрства сельскай гаспадаркі Марыя Звалінская выказала думку, што без дапамогі дзяржавы адбудаваць гаспадарку ўсходніх гмінаў не-

(Працяг на стар. 6)

З ДРУКУ

НАРОД І МОВА

...У нас, у Беларусі, пры даволі інтэнсіўным развіцці агульнай культуры, паўсюднай граматнасці насельніцтва, выдатных дасягненнях нацыянальнай літаратуры, мастацтва сфера распаўсюджвання беларускай мовы няўхільна звужаецца. Што адбываецца ў адной з суверэнных рэспублік СССР, рэспубліцы, якая з'яўляецца членам ААН? Якія аб'ектыўныя прычыны змушаюць сем мільёнаў беларусаў, спрадвеку засяляючых уласную зямлю, адракацца ад роднай мовы, задавальняцца „основным языком межнационального общения“?

Вытокі праблемы ляжаць у нашым мінулым. Зараз ужо толькі спецыялісты-вучоныя і людзі пенсіённага ўзросту „са стажам“ могуць расказаць усё аб перыпетыях станаўлення савецкай улады ў рэспубліцы, аб дваццатых гадах, з іх складанай унутранай барацьбой па-рознаму арыентаваных сіл, з нацыянальным і палітычным энтузіязмам працоўных, грамадскіх і культурных дзеячаў, іх надзеямі і расчараваннямі (...). У дваццатыя гады ў Беларусі пачалося небывала бурнае развіццё культуры, масавы выпуск літаратуры на беларускай мове, сталі працаваць беларускія тэатры. Мабыць, па-валюнтарысцку, празмерна спешна, без забеспячэння належнай народнай граматнасцю былі прыняты ўрадавыя меры па так званай беларусізацыі ў галіне мовы: асноўная колькасць газет і часопісаў пачала выходзіць па-беларуску, справаводства было поўнасцю пераведзена на беларускую мову, выкладанне ў школах і вышэйшых навучальных установах таксама. Быў створаны Інстытут беларускай культуры, з якога пазней вырасла першая нацыянальная Акадэмія навук, з'явіліся творчыя саюзы, літаратурныя аб'яднанні. Культурны рух, які развіваўся на нацыянальнай аснове, набыў масавы характар — адно толькі літаб'яднанне „Маладняк“ налічвала ў сваіх радах каля паўтысячы членаў. Была створана нарматыўная граматыка беларускай мовы, многія падручнікі для школ і вну, па якіх цёмныя сялянскія масы далучаліся да элементарнай граматнасці.

Аднак на самай справе шырачэзны культурны рух народа быў спынены амаль у адну хвіліну і надоўга, а вынікі гэтага не ліквідаваны поўнасцю і дагэтуль.

Ужо ў канцы дваццатых гадоў была разгромлена Акадэмія навук БССР (першы прэзідэнт якой У. Ігнатоўскі скончыў самагубствам), у самым пачатку трыццатых гадоў — Саюз пісьменнікаў Беларусі і іншыя творчыя саюзы. У тыя гады была нанесена непапраўная страта нацыянальнай культуры; не паспеўшая даць колькі-небудзь адчувальныя вынікі, была спынена палітыка „беларусізацыі“. Беларускае слова ў гарадах рэспублікі зноў, як у часы царызму, было ўвасабленнем „прыніжанасці“, „правінцыянальнасці“ і „неадукаванасці“. К даўняму трэбаванню нацыянальнай мовай далучылася ўсеагульнае пачуццё страху і боязі быць залічаным да нацыянальнай дэмакратыі — „нацдэмаўшчыны“. Янка Купала і Якуб Колас выступілі ў друку з надзвычайным па сваёй недарэчнасці самавыкрыццём у нібыта шматгадовай контррэвалюцыйнай антысавецкай дзейнасці. Аднак нават гэтая крайняя мера — „раскаянне“ — не зберагла Купалу перад арыштам, у час якога ён учыніў спробу самагубства. Скончылі з сабою кіраўнікі рэспублікі А. Чарвякоў,

(Працяг на стар. 2)

НА МЯЖЫ

— 5 —

ЗНЯЦЬ КЛЯЙМО

Можа чытачам здавацца, што я занадта ўжо тут расхваліў эміграцыю. Сапраўды, можа нехта падумаць, што цыкл „Зняць кляймо" напісаў я, кіруючыся заходняй інспірацыяй і грашыма, а не ўласным розумам і сэрцам.

Якраз сёння хачу я сказаць некалькі крытычных слоў аб беларускай эміграцыі. Вярнуся да тых эмігрантаў, якія прыязджалі ў БССР і, ад'язджаючы назад на Захад, пазітыўна выказваліся аб жыцці беларускага народа. Будучы на Захадзе, не раз я чуў, што такія беларусы, вярнуўшыся назад, не мелі лёгкага жыцця. Яны трактаваліся як людзі, „купленыя бальшавікамі". Наступала ізаляцыя і байкот. І такі чалавек, мабыць, з часам станавіўся чалавекам, страчаным для беларускай грамады. На Захадзе дзейнічала і дзейнічае нямала такіх рускіх арганізацый, якія моцна падтрымлівалі і падтрымліваюць СССР. І вось такі беларус або замыкаўся ў сваёй шкарлупіне або ішоў, як гэта было ад вякоў, да рускіх і прападаў як беларус. Шкада, бо нам, беларусам, нельга раскідацца свядомымі людзьмі — вельмі ж нас мала на свеце. Тым болей, што я не веру акрэсленню „куплены бальшавікамі". Проста, кожны шчыры і добрасумленны чалавек верыў у шчырасць і добрасумленнасць іншых. І яшчэ адзін прыклад. Некалькі гадоў таму назад Мальдзіс, вярнуўшыся з Англіі, напісаў, што Аляксандр Надсон сказаў яму, быццам не мае нічога супраць савецкай сістэмы. Пасля гэтага ўзнялася хваля страшэннага абурэння сярод многіх беларускіх эмігрантаў. Цікава, што абурэнне не накіравалася супраць Мальдзіса, які, як высняў Аляксандр Надсон, здэфармаваў яго выказванне, а якраз супраць Надсона, які „здрадзіў"! Зразумела, што з такіх настрояў і схільнасцей беларускай эміграцкай грамадскасці вельмі лёгка „ляпіць цеста" тым, хто з'яўляецца сапраўдным ворагам эміграцыі. Бо ці ж цяжка прыпісаць такія ці іншыя погляды любому чалавеку і надаць ім характар праўдападобнасці?

І ў канцы — справа больш прынцыповая. Я чытаю пастаянна „Беларуса". І калі б не чытаў іншай прэсы і ніколі не быў у БССР, дык быў бы перакананы, што Савецкая Беларусь жыве, як і жыла, у беспрасветнай бядзе і тэроры. А гэта не так. Жыццё ў БССР значна змянілася на лепшае, і хоць гэта праўда, што яно не дасягнула як у матэрыяльным, так і моўным аспекце таго ўзроўню, што на Захадзе, то ўсё ж такі прагрэс ва ўсіх галінах жыцця несумненны, і гэты момант павінен брацца пад увагу публіцыстамі „Беларуса".

Хацеў бы я звярнуць увагу яшчэ на адну з'яву, якая ў „Беларуса" непакоіць. На старонках гэтага часопіса паявіўся рэзкі артыкул, прысвечаны аднаму беларускаму літаратуразнаўцу, які напісаў кнігу аб марксісцкай метадалогіі. Паводле гэтага літаратуразнаўцы, толькі марксісцкая метадалогія з'яўляецца навуковай, толькі дзякуючы ёй можна даваць правільнае тлумачэнне гісторыі і літаратуры, толькі дзякуючы ёй можна пазнаваць праўду. Кніга выйшла тады, калі ўжо было для кожнага ясным, што гэтая метадалогія завяла гістарычныя і літаратурныя навукі ўтупік і аддала ў абдымкі маны. І таму разгромны артыкул у „Беларусе" быў поўнасцю ўматываваны. Здзівіўся я аднак вельмі, калі прачытаў у „Беларусе" артыкулы і палемікі, прысвечаныя публікацыям Барыса Сачанкі аб эміграцкіх літаратарах. Былі яны такія ж вострыя, як і той, што датычыў „марксісцкай метадалогіі".

Справа ў тым, што Сачанка „адкрываў свет". Гаварыў аб тым, аб чым не гаварылася сорак пяць гадоў, а калі і гаварылася, дык татальна адмоўна. І нават калі б Б. Сачанка сёе-тое не дасказаў або сказаў не так, дык трэба ў яго публікацыі бачыць галоўнае. А галоўнае, гэта паказаць савецкім беларусам тое, што беларускае ў шырокім свеце ёсць, і падкрэсліць тое, што многае з таго, што жыве па-за межамі БССР, мае сваю вартасць і каштоўнасць. А калі ў публікацыях Сачанкі выступілі рэлікты старога — малыя ярлыкі, дык трэба ж бачыць, што гэтыя ярлыкі з веліканаў сталіся карлікамі. Зрэшты, калі яны і паявіліся, дык не з волі Сачанкі.

На маю думку, публікацыі Сачанкі прыадчынілі шчыльна дагэтуль закрытыя дзверы, і струмень паветра і святла хлынуў у цемру. Гэта трэба бачыць і цаніць.

Зразумела, што я не хачу выступаць у ролі настаўніка і маралізатара, які ведае ўсё найлепш. Я толькі выказаў свае думкі. Мне асабіста здаецца, што патрэбна добрая воля з усіх бакоў. Мы ўжо перасталі ўзаемна сябе баяцца, цяпер неабходна сабе ўзаемна паверыць. Здаецца мне, што не павінны праводзіць узаемнага байкоту „Беларуса" ў БССР і „Голасу Радзімы" на Захадзе. І думаю, што не заваліўся б свет, калі б гэтыя часопісы абмяняліся публікацыямі або каб спаткаліся і пагаварылі.

І чаму б не выкарыстаць эміграцыі ідэю „Радзімы" адносна экспазіцыі ў Мінску выстаўкі карцін беларускіх мастакоў-эмігрантаў? Усё яшчэ стаім над прорвай. Трэба пачаць будаваць мост з двух бакоў. Будаваць, каб спаткацца пасярэдзіне і каб хадзіць адны да другіх ў госці без страху і з даверам.

А эмігрантам трэба звярнуць добрае імя — не марнатраўных, а раўнапраўных сыноў і дачок Радзімы. Будучае Беларусі не ў перамозе адной ідэі, а толькі ў трыумфе разнароднасці і свабоды.

[illegible]. Барскі

НАРОД І МОВА

(Працяг са стар. 1)

М. Галадзед. Рэпрэсіі па прычыне прыналежнасці да „нацдэмаўшчыны" і іншых выдуманых злачынстваў (шпіянаж на карысць Польшчы, шкодніцтва, намер адарваць Беларусь ад СССР) ахапілі ўвесь народ — ад верхніх эшалонаў улады да самых дэмакратычных нізоў. Многія людзі былі пазбаўлены жыцця і свабоды, але некаторыя прафесійныя групы пацярпелі больш за іншых, а сярод іх — выкладчыкі беларускай мовы і літаратуры. Яны ўяўлялі сабой „гатовых" нацыяналістаў, іх „віна" ляжала на паверхні, не трэба было яе інспіраваць. Напэўна, з гэтага часу і надоўга ў нацыянальнай самасвядомасці беларусаў паняцце „нацыяналізм" трывала звязалася з адчуццём самай вялікай небяспекі. З уласнага драматычнага вопыту яны засвоілі, што абвінаваціць у гэтым можна кожнага, хто тут нарадзіўся і гаворыць па-беларуску. Бурна квітнеючая яшчэ нядаўна беларуская мова жалезнай мятлой вымяталася з установаў, вну, Акадэміі навук, арганізацый і органаў улады. Права карыстацца ёю захавала некалькі газет, два тэатры і Саюз пісьменнікаў, у якім незадоўга да вайны засталося каля двух дзесяткаў чалавек. Іншыя былі знішчаны або трапілі ў лагеры.

Напэўна, у гэтай страшэннай атмасферы рэпрэсій не лепшым спосабам паводзілі сябе і самі творчыя саюзы. Паралізаванае страхам кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў БССР не толькі не прабавала бараніць сваіх членаў, але і актыўна разгарнула паляванне на „ворагаў народа" ва ўласных радах. Як відаць, прыніжаны канфармізм стаў адзіным спосабам утрымацца на свабодзе і захаваць жыццё, хаця і гэта далёка не ўсім удалося. З часам маральная неразборлівасць гэтых людзей займела характар адкрытага дагаджання дзеля ўласнай карысці, задавальненне якой стала адзінай рэальнай формай існавання для некалькіх пакаленняў кіраўнікоў. Наладжваючы зносіны з кіруючай бюракратыяй, выходзячымі ад яе загадамі па прынцыпах бясспрэчнага падпарадкавання, літначальства актыўна садзейнічала накапленню нацыянальных праблем, амаль поўнай ліквідацыі народных традыцый у галіне культуры, звужэнню сферы прымянення мовы. Табу на многія праблемы развіцця мовы, якія патрабавалі неадкладнага вырашэння, праіснавала аж да перыяду перабудовы. У рэспубліцы не толькі не імкнуліся да іх вырашэння, а нават унікалі прыгадваць іх. Дзесяткі пісьменніцкіх мерапрыемстваў — ад трывіяльных пасяджэнняў сакратарыята да шматслоўных з'ездаў — былі зацікаўлены адным: найбольш эфектыўным і гучным усхваляннем сапраўдных і прыдуманых дасягненняў бягучай пяцігодкі (сямігодкі). Надзённай тэмай літаратуры сталі не людзі і іх характары, але мерапрыемствы, у якіх цешылася поспехамі ўсемагутная бюракратычная рацья, у тым ліку і пісьменніцкая. Настроеная выключна на ідучую зверху „дырэктыўную хвалю", яна доўгія гады пагарджала не толькі інтарэсамі народа, але і памяццю аб сваіх жа загінуўшых у вядомыя гады калегах, творы і імёны якіх былі забыты і выключаны з літаратурнага працэсу рэспублікі. Толькі пасля амаль сямідзесяцігадовага забыцця выйшаў зборнік вершаў паэта надзвычайнага таленту, саратніка Купалы і Коласа — Алеся Гаруна. Адзін з заснавальнікаў беларускай савецкай рэспублікі Цішка Гартны, знішчаны ў трыццаць сёмым годзе, да гэтай пары поўнасцю не рэабілітаваны. А колькі яшчэ чакае сваёй чаргі? З падобнымі неадкладнымі справамі ў рэспубліцы па-ранейшаму не спяшаюцца, зноў чакаюць і адкрыта перастрахоўваюцца. Цяжка зразумець, чым кіравалася газета „Советская Белоруссия", калі ў канцы 1987 года выступіла з серыяй артыкулаў з мэтай апраўдаць рэпрэсіі трыццатых гадоў, звязаныя з абвінавачаннем у „нацдэмаўшчыне", і абяліць іх непасрэдных выканаўцаў. Атрымаўся кур'ёз: аўтар аднаго з гэтых артыкулаў В. Пепяляеў шматслоўна пераконвае чытачоў у немагчымасці апраўдаць прыдуманых нацыяналістаў і ў іх ліку называе расстралянага акадэміка С. Некрашэвіча, які быў яшчэ ў 1955 годзе пастановай Вярхоўнага Суда БССР поўнасцю рэабілітаваны з-за адсутнасці складу злачынства. Што гэта? Аўтарская неабдуманасць ці сакрэтнае жаданне запусціць стары млын па новаму кругу? Ці не хаваецца за гэтым чыйсьці намер рэанімаваць ранейшы страх, які за апошнія гады трохі страціў свой дагэтуль значны ўплыў.

Мабыць, не цяжка зразумець, што такія адносіны да мінулага выклікаюць вядомую напружанасць і нярэдка прыводзяць да нежаданых вынікаў. Адкрыта ваяўнічыя праявы нацыянальнага нігілізму перад уладамі, як і рэцыдывы вульгарнага „мясцовага патрыятызму", час ад часу даюць знаць аб сабе ў некаторых выступленнях органаў друку, творчых саюзаў. Найчасцей накіраваны яны супраць акрэсленых асоб, якія ў нечым не дагадзілі гіпертрафаванаму нацыянальнаму або інтэрнацыянальнаму пачуццю. Гэтая напружанасць час ад часу падаграваецца вуснымі або пісьмовымі нападкамі на многіх аўтарытэтных дзеячаў нацыянальнай культуры з боку рознага тыпу экстрэмісцкіх элементаў — ад скандальна вядомага В. Бегуна да актывістаў не менш вядомай „Памяці". (...) **Васіль Быкаў**

(„Дружба народов", № 6/88)

Віктару Шведу • 65

Слова Віктара Шведа спадарожнічае чытачам „Нівы“ амаль з першых нумароў нашай газеты. Без яговых вершаў „Ніва“ не была б поўнасцю тым, чым яна на самай справе з'яўляецца: летапісам беларускага лёсу на Беласточчыне. Бо вершы Віктара Шведа — гэта ў першую чаргу летапіс лёсу паэта і яговых землякоў-пабрацімаў тут, у нашай маленькай Айчыне.

Нягоды і радасці таго лёсу, турботы і спадзяванні, клопаты і неспакой аб сваім (нашым) родным вылучаюць Віктара Шведа ў ранг грамадскіх і грамадзянскіх паэтаў. Незлічоныя смешныя і светла-мудрыя вершыкі Віктара Шведа для дзяцей (якіх не абмінаюць і дарослыя) выяўляюць яшчэ адну адметную грань таленту паэта: здольнасць глядзець на жыццё дзіцячымі вачыма і прыкмячаць у ім парадоксы, непадуладныя асэнсаванню дарослых.

Шаноўны Віктар Швед! Сягоння, віншуючы Вас з юбілеем і жадаючы Вам добрага здароўя ды творчага плёну, мы спадзяемся, што і ў далейшым наша рэдакцыя можа разлічваць на Вашае супрацоўніцтва. Не абмінайце нас са сваімі вершамі. „Ніва“ заўсёды рада Вашай прысутнасці на яе старонках.

Рэдакцыйны калектыў

З РОЗНЫХ ГАДОЎ

СУШАНЫЯ ГРУШЫ

Я памятаю час асенні —
Мне і дагэтуль пахнуць грушы,
Што ў печы хлебнай на чарэне
Матуля безупынку сушыць.

І пах мядовы ў нашай хаце,
І выгляд груш такі харошы,
Што выгартае з печы маці
І спакваля ссыпае ў кошык.

Яны зімуюць у каморы,
І, асабліва, калі святы,
Іх мама прыгаршчамі дорыць
Усім, хто толькі прыйдзе ў хату.

Матуля, помню, грушы варыць,
Ямо, ажно трасуцца вушы...
Зноў у мінулым мае мары:
Мне сняцца сушаныя грушы.

НЕ КАЖЫ, ШТО Я ТАБЕ ЧУЖЫ

Тваю, вёска, сёння зямліцу
Чую заўжды пад босай ступнёй,
І вадзіцы смак з чыстай крыніцы,
Жаўрukовы спеў ранняй вясной.

Я праліў мора слёз, мора поту
На палосках тваіх і лугах,
І заўсёды ад цяжкай работы
Мазалёў шмат насіў на руках.

Заўжды, вёска, табой ганаруся —
Тут пачатак мой, тут мой спачын.
Я ніколі цябе не зракуся,
Я твой сын, верны твой селянін.

Вёска, ты мне апора, святыня,
Так глыбока я ўрос на мяжы.
Не кажы, што цябе я пакінуў,
Не кажы, што табе я чужы.

* * *

Як вогнішча ўначы — жыццё людское:
Спачатку цепліцца іскрынкай кволай.
Агеньчык доўга поўзае змяёю —
І полымем успыхвае вясёлым.

Яно гарыць сабе спакойна потым
І прытухае на вачах лагодна,
Патлее так, сканане лянотай,
І попелам становіцца халодным.

* * *

Аж кружыцца галава,
Пульсуе мацней кроў у венах:
Так пахне, так пахне трава,
Калі становіцца сенам.

Аж блякне нябёс сінява,
Што тут цішыня вось такая:
Так ціха, так ціха трава
На скошаным лузе ўмірае.

БЯЖЫЦЬ САБАКА ЗА МАШЫНАЙ

Бяжыць сабака за машынай,
Астаткам сіл ужо бяжыць —
Машына дык імчыць няспынна,
І не дагнаць, і не ўкусіць.

Сабачы розум — што такое? —
Не можа ўразумець ніяк,
Ці гэта мёртвае? жывое?
Што уцякае хутка так?

І тут рашэнне: гнацца досыць,
Загадкі той не адгадаць.
Сабаку толькі засталося
Сесці і сумна забрахаць.

НА ЎЛАСНЫ ЮБІЛЕЙ

Нам часам робяць юбілеі
І лічаць нашыя гады.
А юбіляр жыве надзеяй,
Што ўсё яшчэ ён малады.

Што ў творчым ён яшчэ гарэнні,
Што ў сэрцы юны неспакой,
Як дрэва, запусціў карэнні
І лісце апрануў вясной.

Што не вядзе яшчэ падлікаў,
Здзяйсненняў пройдзеных гадоў.
Служыць народу ён паклікан,
Пакуль бурліць у венах кроў.

Хоць лічаць нам у юбілеі
Гады, што мчаць у небыццё, —
Мы не старэем. Мы сталеем,
Сталее нашае жыццё.

Падборку зрабіў Ян Максімюк

ЛІТАРАТУРНЫ ПАРТРЭТ

26 лютага г.г. у чытальным зале Ваяводскай публічнай бібліятэкі ў Беластоку адбыўся аўтарскі вечар, прысвечаны літаратурнай творчасці праф. Уладзіслава А. Сэрчыка, старшыні Беластоцкага аддзела Саюза польскіх пісьменнікаў, навуковага супрацоўніка філіяла Варшаўскага універсітэта ў Беластоку.

Літаратурны партрэт У. Сэрчыка прадставіў вядомы беластоцкі літаратар і журналіст Януш Нічыпаровіч.

Уладзіслаў Сэрчык нарадзіўся ў 1935 годзе ў Кракаве. У 1956 годзе закончыў Ягелонскі універсітэт. У 1963 годзе атрымаў ступень доктара гуманітарных навук, а ў 1968 годзе габілітаваўся. Ад 1975 года — прафесар надзвычайны, а ад 1983 года — звычайны. Ад 1986 года з'яўляецца навуковым супрацоўнікам філіяла Варшаўскага універсітэта ў Беластоку. Сэрчык — аўтар 14 гістарычных кніжак. Важнейшыя з іх — „Гайдамакі“, „Пётр І Вялікі“, „Кацярына ІІ — царыца Расіі“, „Іван IV Грозны“, „Гісторыя Украіны“, „Палтава 1709“, „Руская культура XVIII стагоддзя“, „На далёкай Украіне“.

Праф. Сэрчык сцвердзіў, што выкладчыцкая праца стварае яму камфорт незалежнасці, дазваляе займацца пошукамі архіўных гістарычных крыніц. Свае навуковыя працы называе ён біяграфічнымі нарысамі. Працуе цяпер над далейшымі падзеямі казацтва „на далёкай Украіне“, над біяграфіямі гетмана Мазепы і цара Мікалая ІІ. Яго пастаянныя фельетоны ў „Газеце всполэчнэй“, у Польскім радыёвяшчанні ў Беластоку і ў часопісе „Весці“ ствараюць, як сцвердзіў, магчымасць штотыдзень размаўляць з чытачамі і слухачамі.

Сакрат Яновіч звярнуўся да праф. Сэрчыка з наступным пытаннем: ці Украіна пад кіраўніцтвам таленавітага палкаводца, атамана Багдана Хмяльніцкага не магла дабіцца незалежнасці, і ці Хмяльніцкі вымушаны быў весці перагаворы з Расіяй?

Праф. Сэрчык сцвердзіў, што ў адказ на гэтае складанае пытанне можна напісаць цэлую кніжку. Маючы на ўвазе першую яго частку — ці Украіна ў палавіне XVII стагоддзя мела магчымасць атрымаць незалежнасць — праф. Сэрчык адказаў наступна: Украіна магла дасягнуць незалежнасці толькі ў супрацоўніцтве з Польшчай. Супрацоўніцтва гэтага аднак ніколі не было. Украіну і Польшчу раздзяляла мора супольна пралітай крыві. Украіна мела заўсёды двух вонкавых ворагаў (Польшчу і крымскага хана) і аднаго ўнутранага — пастаянныя сялянска-казацкія паўстанні. І таму Хмяльніцкі шукаў дапамогі ў Расіі. Перагаворы Хмяльніцкага з рускім царом Аляксеем, пачатыя ў 1648 годзе, закончыліся далучэннем Украіны да Расіі, зацверджаным Пераяслаўскай Радай у 1654 годзе.

Віктар Швед

ПАПРАЎКА

У маёй публікацыі „Язэп Пілсудскі ў Менску“ („Ніва“ № 6 і 7 ад 11 і 18 лютага г.г.) былі дапушчаны даволі прыкрыя памылкі, якіх не было ў маім машынапісе.

І так, у 6 нумары „Нівы“, на першай старонцы са старога рэвалюцыянера — эсэра-**максімаліста** Алеся Гаруна зрабілі вы... эсэра-марксіста. На трэцяй жа старонцы ў гэтым нумары „згубленая“ часціца **не** цалкам змяніла сэнс двух сказаў, якія тут прыводжу ў правільнай форме: „Зразумела, што ў такіх ды яшчэ ваенных абставінах рэдагаваная ім (Янкам Купалам — Ю. Т.) ад 25 жніўня 1919 г. у Менску газета „Звон“ не магла **не** прыняць пэўнага „антыбальшавіцкага“ „колеру“. Наколькі прадыктаванае гэта было палітычнымі абставінамі, а наколькі поглядамі самога Купалы, пытанне гэтае трэба было б вывучыць больш дэталёва“.

Некаторыя памылкі былі дапушчаны і ў другой частцы маёй публікацыі ў 7 нумары „Нівы“. А вось важнейшыя з іх:

У пятым абзацы прамовы Алеся Гаруна, які пачынаецца ад слоў: „От жа, вітаючы Вас...“ замест „беларускіх дэлегатаў“ павінна быць „беларускіх **дэлегацыяў**“. У наступным шостым — другі сказ павінен канчацца наступным чынам: „(...) прыходзяць весткі аб новых і **новых** нявінных ахвярах“. А далей: „Сэрцы нашые радуючыся за нашае **аслабаненне** (...)“ замест надрукаванага — „аслабленне“.

Юрка Трачук

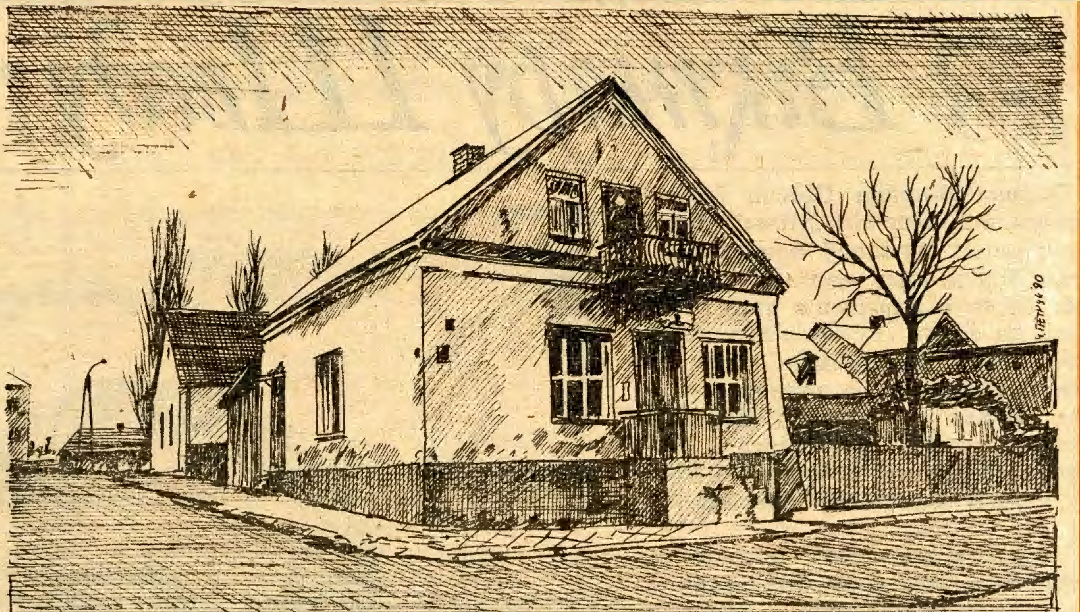
Ад рэдакцыі: За дапушчаныя намі памылкі Аўтара і чытачоў сардэчна перапрашаем.

УВАГА, МАЛАДЫЯ ЛІТАРАТАРЫ!

Праўленне літаб'яднання „Белавежа“ падае да ведама, што рыхтуем да друку ў 1990 годзе „Альманах маладых“. Просім усіх маладых беларускіх літаратараў, пражываючых у Польшчы, дасылаць свае творы на адрас „Нівы“ з допісам „Альманах маладых“.

Ад імя праўлення
Віктар Швед

СВОЙСКІЯ МАЛЮНКІ

Стары дом у Крынках. Малюнак У. Петрука.

ПАГОНЯ

Так называецца беларуская старонка ў літоўскай рускамоўнай газеце „Летувос ритас“ („Раніца Літвы“). З'явілася яна ўпершыню ў 14 нумары ад 18 студзеня г.г. У перадавым артыкуле рэдакцыя (па-руску) піша: „Сёння пасля доўгіх дзесяцігоддзяў у друку Літвы пабачыла свет беларуская газетная старонка, пакуль што старонка. А гэта абазначае, што яшчэ некалькі тысяч нашых суграмадзян атрымалі магчымасць чытаць газету на роднай мове. (...) Магчыма, што гэта наша ініцыятыва — ініцыятыва рэдакцыі „Летувос ритас“, Таварыства беларускай культуры пры Літоўскім фондзе культуры — стане першым крокам да самастойнай беларускай газеты ў Літве“.

У артыкуле „Пад знакам Пагоні“ чытаем: Зьяўленьне беларускай старонкі не прыпадковасьць, а заканамернасьць нашага часу. Будзем спадзявацца, што гэтая навіна — добры пачатак. А больш правільна было б гэта акрэсьліць не як пачатак, а як адраджэньне. Бо ж друкаванае беларускае слова ў сталіцы нашай рэспублікі мае самыя глыбокія традыцыі. Шчырая любоў да сваёй бацькаўшчыны, да роднае мовы, да сваіх вытокаў, усё тое, што мы называем патрыятызмам, непазьбежна павінна выклікаць пашану і да патрыятычных пачуцьцяў асоб іншай нацыянальнасьці. Тыя станоўчыя перамены ў нацыянальнай самасьвядомасьці, якія адбыліся ў Літве на працягу апошняга часу, зьяўляюцца вымоўным гэтаму сьведчаньнем. Яны зьяўляюцца зарукай далейшага аздараўленьня міжнацыянальных адносін“. Далей аўтар (прозвішча не ўказана) піша пра шэсць вякоў сумеснага мірнага суіснавання беларусаў і літоўцаў у супольнай дзяржаве — Вялікім княстве Літоўскім, пра супольны герб „Пагоня“, пра падобныя лёсы абодвух народаў. Прыпамінае ролю Вільні ў нацыянальным адраджэнні беларусаў на пераломе XIX і XX стагоддзяў і паказвае праблемы грамадскага беларускага жыцця ў сённяшняй Літве. Пра супольны лёс літоўцаў і беларусаў трактуе таксама артыкул Андрэя Чэмера „Поплеч з братамі ліцьвінамі“, а А. Сцяпанаў у артыкуле „Зберажом спадчыну продкаў!“ падсумоўвае вынікі першых месяцаў дзейнасці беларускага клуба „Сябрына“ і Таварыства беларускай культуры.

Аб канцэрце Данчыка ў Вільні 24 верасня мінулага года расказвае Лявон Крывіцкі („Амерыканскі спявак у Вільні“). „Для беларускага грамадства Літвы, — піша аўтар, — гэта была значная падзея, настрой на канцэрце быў узнёслым. Канцэрт скрозь быў прасякнуты любоўю да радзімы, матчынай мовы і несумненна паспрыяў мацнейшаму згуртаваньню нашых суайчыньнікаў“. Хведар Нюнька ў мінулым годзе наведаў Амерыку і свае ўражанні ад сустрэчаў з беларускай эміграцыяй у ЗША і Канадзе апісвае ў карэспандэнцыі „За акіянам“.

Кароткая нататка-заклік „Аб роднай мове“ канчаецца зваротам: „Беларусы! Беражыце сваю мову, патрабуйце родных школ! Толькі ў роднай школе дзіця поўнасцю разьвівае свае здольнасьці і таленты! Не калечце сваіх дзетак чужою школаю, чужою мовай“.

Старонцы „Пагоня“ жадаем як найхутчэй стацца самастойнай беларускай газетай!

(л)

З БЕЛАРУСІ

ЧЫМ ЖА МЫ АПРАЎДАЕМСЯ?

У нас гордасць жыве,
Але вельмі замала ў нас
годнасці:
Мала школ беларускіх,
Бяднее духоўны наш хлеб.

(Пімен Панчанка)

Гродзеншчына — своеасаблівы маляўнічы куточак Бацькаўшчыны нашай, у якім, акрамя беларусаў, пражываюць прадстаўнікі іншых нацыянальнасцей. Жывуць па-брацку, паважаючы адзін аднаго, усе: і беларусы, якіх большасць, пра што сведчыць апошні перапіс насельніцтва, і рускія, і палякі, і літоўцы, і яўрэі, і іншыя. Цесна перапляліся іх нацыянальныя культуры, традыцыі, як па прычыне свайго геаграфічнага становішча, так і ў сувязі з адзінствам агульнагістарычнага развіцця.

Гісторыя краю ўвабрала эпоху, калі беларуская мова функцыянавала як дзяржаўная мова ў Вялікім княстве Літоўскім, потым былі стагоддзі духоўнага здзеку і ўціску спачатку з боку Рэчы Паспалітай, а пазней — царскага самадзяржаўя Расіі, калі цэламу народу адмаўлялі ў праве размаўляць, ствараць культурныя помнікі на роднай мове, робячы ўсё мажлівае на яго духоўнае выраджэнне і асіміляцыю. Гэта ў дакастрычніцкі час... Не скарыліся, не ўпалі на калені, выжылі...

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі лёс наканаваў нашай мове стацца дзяржаўнай. Першае дзесяцігоддзе пасля семнаццатага года было актыўным узлётам беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцця рэспублікі, якая амаль вырашыла моўную праблему.

Аднак, пачынаючы з канца 20-х, пачалося даслоўна фізічнае „выкошванне“ беларускай інтэлігенцыі, і, прынамсі, да сярэдзіны 50-х родная мова выкарчоўвалася з выключнай прадузятасцю. А ўжо пасля без перадыху ў часы застою завяршалі інквізітарскі суд над ёю розныя тэорыі аб зліцці нацый і адміранні моваў, уніфікацыі народных культур, якія прывялі нас на мяжу духоўнай катастрофы.

І ўжо сёння, як ніколі, варта вельмі сур'ёзна ацаніць урокі мінулага ў адносінах да моўнай праблемы, да працэсу вяртання мове дзяржаўнага статусу. У гэтай сітуацыі рашаючая роля выпадае Гродзенскаму дзяржаўнаму універсітэту, асабліва ў плане падрыхтоўкі на роднай мове будучых спецыялістаў для ўсіх сфер жыцця нашага грамадства.

Родная мова і духоўнасць. Толькі ці не занадта гучныя гэтыя словы для большасці з нас? Ці здольны яны прабудзіць у душах нашых тую высокую культуру пачуццяў дзеля абуджэння нашай нацыянальнай свядомасці, усведамлення сябе як народа, роўнага сярод роўных. І ўсё ж, ці не ранавата загаварылі мы аб высокай духоўнасці беларусаў, якія толькі пачынаюць прачынацца ад летаргіі, ад духоўнай „спячкі“, калі, апроч таго, гэтая духоўнасць пазбаўлена патрыятычнага пачуцця, пачуцця сумлення, гонару, прыстойнасці і пашаны да бацькоў, да каранёў вялікага гістарычнага дрэва роду свайго.

У апошні час пытанне аб статусе дзяржаўнасці беларускай мовы сталася каменем спатыкнення. Пра гэта сведчаць уступныя экзамены ў ГрДУ ў мінулым годзе. На большасці факультэтаў ён быў няпрофільным (залік-незалік). Уражанні неадназначныя. Не ўсім гэтая навацыя прыйшлася даспадобы, не ўсе сур'ёзна паставіліся, падыйшлі да яе. Аднак гэты эксперыментальны крок, апрача ўсяго, у адзіночным ліку сярод усіх

КАРОТКІ АБРЫС БЕЛАРУСКАГА ПЫТАННЯ

ПАДРЫХТАВАЎ АЛЯКСАНДР БАРШЧЭЎСКІ

З ДАКУМЕНТАЎ ГЕНЕРАЛЬНАГА ШТАБА (II АДДЗЕЛА), ВАРШАВА, 1928.

— 13 —

ЧАСТКА III

Развіццё беларускага руху ў перыяд сусветнай вайны.

Развіццё беларускага руху на Віленшчыне.

Раздзел VIII

Антон Луцкевіч. Нямецкая палітыка ў адносінах да акупаванай краіны. Зносіны з палякамі, беларусамі і ліцьвінамі. „Гоман“. Беларуская дэкларацыя ў адрас акупацыйных улад. Утварэнне літоўскай „Тарыбы“. Адозва ад 11.XII.1917 г.

Беларуская справа ў віленскім асяроддзі была звязана з постаццю Антона Луцкевіча, несумненна аднаго з найвыдатнейшых беларускіх дзеячаў. Выводзіўся ён з засценка ў Шавельскім павеце на Літве з польскай сям'і. Быў ён сваяком вядомага польскага патрыёта з Мінска д-ра Яна Афенберга. Гімназію закончыў у Шаўлях, затым выехаў у Пецярбург, дзе паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Пецярбургскага універсітэта. З яго асобай сустракаемся ўжо тады, калі быў членам студэнцкага гуртка „Загляне сонца...“ і адным з арганізатараў Беларускай рэвалюцыйнай партыі, разам з якой прайшоў унутраную эвалюцыю і стаў членам Беларускай сацыялістычнай грамады. Апрача гэтага, быў адным з галоўных дзеячаў, якія акрэслівалі напрамкі і характар часопіса „Наша ніва“. На пачатку сваёй дзейнасці прытрымліваўся польскай арыентацыі.

Ахарактарызаваўшы коратка ўжо раней супольнасць нямецка-беларускіх інтарэсаў, пяройдзем цяпер да развіцця беларускай справы ў віленскім асяроддзі.

Палітыка немцаў у адносінах да паступова акупаванай імі літоўскай тэрыторыі не была аднароднай. Вынікала гэта з няведання адносін, якія акупанты засталі на занятай тэрыторыі.

Спадзеючыся аказацца ў рускай краіне, немцы апынуліся ў краіне, у якой польскасць кідалася ў вочы. Тым болей, што ўсё прыезнае рускае насельніцтва выехала разам з адступаючай рускай арміяй. На месцы засталіся, галоўным чынам, палякі, яўрэі і каталіцкая частка беларусаў, якія схіляліся на польскі бок.

За кароткі час палякам удалося арганізаваць школьніцтва і выэкспанавацца як панаючая стыхія, якая была ў стане прадстаўляць усё насельніцтва і выконваць кіруючую ролю. З гэтай прычыны нямецкія войскі, увайшоўшы ў Вільню, былі здзіўлены польскім характарам горада. І гэта ўражанне праявілася ў адозве, падпісанай графам Пфайлем, аб'яўленай 18.IX.1915 года. Вось яе фрагменты: „Нямецкія ўзброеныя сілы прагналі рускую армію з польскай тэрыторыі і ўвайшлі ў слаўны, поўны традыцый, горад. Быў ён заўсёды жамчужынай у Польскім каралеўстве. Каралеўства гэтае застаецца ў дружбе з германскім народам. Нямецкія войскі шчыра спачуваюць польскаму насельніцтву, якое паддадзена цяжкім выпрабаваннем. Нямецкія ўзброеныя сілы зробяць намаганні, каб аблягчыць польскаму насельніцтву цяжар вайны. Адказнасць за спакой, парадак, бяспеку ў горадзе павінна заставацца ў вопытных руках дагэтуляшніх гарадскіх улад... Няхай Бог благаславіць Польшчу...“

Літва была прызначана стаць ахвярай нямецкай анексійнай палітыкі. Гаварыў аб гэтым у прамове ад 5.IV.1916 года нямецкі канцлер Бетман-Гольвэг.

Немцы хутка зразумелі, што: „Палякі ў Віленскай адміністрацыйнай акрузе з'яўляюцца адзіным народам, які валодае дзяржаўнастваральнымі ўласцівасцямі“ (ліст фон Бекерата — былога начальніка Віленскай управы да генерала Людэндорфа). Разумелі яны, што палякі, імкнучыся да адраджэння Польшчы, будуць стыхійна супрацьстаўляцца анексійным нямецкім імкненням. У тым жа лісце было яшчэ сказана: „Галоўнакамандуючы на Усходзе выдаў загад, каб у падуладных яму акругах вялося змаганне з польскімі ўплывамі і каб падтрымліваліся іншыя нацыянальнасці (літоўцы, беларусы, яўрэі)“.

(Працяг будзе)

ЗАМАЛЁЎКІ З ЖЫЦЦЯ

ХАМУ ГАРАВАЦЬ

— Мне ўжо 80 гадоў, — гаворыць бабка Вера. — Многа дрэннага я ў жыцці сваім бачыла. Але каму гаравацць — таму не паміраць.

Была я ў сям'і найстарэйшая. Усіх нас было шасцёра. Дзяўчынкі тры і столькі ж хлопцаў. Мне, найстарэйшай, найбольш даводзілася рабіць. Трэба было няньчыць малодшых, прасці і ткаць трэба было ўмець, і ў полі рабіць.

Сталі мы дзеўкамі. Пачалі да нас сватацца. Сваталіся да маёй малодшай сястры, а мяне чамусьці не хацелі. Мама не аддавала Гандзю замуж — трэба было аддаць замуж старэйшую.

Паехала мама да варажбіткі. Тая сказала, што трэба, каб спярша малодшая выйшла замуж, бо інакш усе дочкі ў старых дзеўках застануцца.

Выйшла Гандзя замуж, а тады прыехалі сваты і да мяне. Прыехаў удавец. Было ў яго двое дзяцей — дзяўчынка і хлопец.

Тут таксама я гора зажыла. Васіль нікому не спачуваў. Не разумеў, што хтосьці можа сябе дрэнна адчуваць або змучыўся.

Нарадзіла я сына, а пасля дзве нежывыя дзяўчынкі. Захварэла, як гэта гавораць, на бабскія справы, ледзь не памерла. Выратавала мяне ад смерці сястра мужа. Накрычала на яго: працуе на дзяржаўнай пасадзе, лячэнне ж бясплатнае! Прыпомніла смерць яго першай жонкі. Тады ён сказаў: „То ж я не супраць! Няхай едзе лячыцца!“

Лекары думалі, што я не перажыву, аднак узяліся лячыць. Я піла лякарствы, зёлкі.

У мяне на матцы была ранка. Я зацяжарыла і нарадзіла дзяўчынку. Дзяўчынка мела на клубе ранку, якая не гаілася. Гэтая рана з майго цела перайшла на яе! Бедная, плакала і вельмі многа ела. Ужо пачала гаварыць „мама“ і „ам“. Я ведала, што яна жыць не будзе: на такую ж хваробу няма лячэння! Аднойчы з яе выйшлі смярдзючыя ваніты і дачушка памерла.

Пасля нарадзіўся сын. Загінуў у арміі. Што я перажыла, калі клала яго ў зямлю...

Наймалодшая дачка жыве і ўжо сваіх дзяцей мае. Муж яе добры.

Муж мой памёр, не дачакаўшы вяселля нашага сына. Год я была ўдавой, а пасля выйшла замуж за ўдаўца. Добры быў чалавек. Ад яго ні ягада, ні маліна, ні грыбы — нічога не ўцякло. Пражылі згодна дзесяць гадоў, і ён памёр.

Цяпер жыву адна. Уся надзея на дачку. Сын памёр, сястра наймалодшая Марыя памерла. А я жыву, хаця ўжо столькі перажыла, і невядома, што яшчэ будзе.

Эх! Каму гараваць, таму не паміраць.

Аўрора

ВНУ рэспублікі апраўдаў сябе: большасць абітурыентаў, нават на гуманітарных факультэтах, адказвалі на добрай мове. А гэта гаворыць пра многае. Патрэбен толькі першы крок, прадуманы, узважаны, упэўнены, цвёрды, не зважаючы на розныя плёткі і надакучлівыя перасцярогі „кабы чаго не выйшла“.

Такі крок універсітэта варта толькі вітаць. А як успрыняць наступны крок: адкрыццё чыста беларускага аддзялення на філалагічным факультэце? Інакш, як свята, да якога ішоў універсітэт больш дзесяці гадоў, назваць нельга. Шкада, што такім марудным быў гэты шлях.

Разам з тым пачаліся заняткі і ў дзвюх іншых групах (беларуска-польскай і руска-польскай) на філалагічным факультэце. Зроблена гэта было з улікам пажаданняў палякаў, якіх на Гродзеншчыне пражывае каля трохсот тысяч, а таксама ў адпаведнасці з духам часу: усе нацыянальнасці маюць права навучацца на сваёй роднай мове, прапагандаваць свае культуры, узбагачаць іншых і абагачацца самім, але пры поўнай пашане да культуры, мовы, гісторыі рэспублікі, на тэрыторыі якой пражывае карэннае насельніцтва і нацыянальныя меншасці.

Апрача ўсяго, ужо з наступнага года плануецца адкрыццё польскага аддзялення (польска-беларускай і польска-рускай груп), а ў гэтым зроблены яшчэ адзін крок на паскораную падрыхтоўку (3-х — 4-х месяцаў) настаўнікаў польскай мовы для пачатковых класаў на філалагічным факультэце са студэнтаў 4-х, 5-х курсаў беларускага, рускага, беларуска-рускага аддзяленняў.

Тлумачыцца гэта тым, што ў першы клас з польскай мовай навучання ў гэтым годзе пайшло больш дзвюх тысяч дзяцей і катастрафічна не хапае настаўнікаў польскай мовы. Прынамсі, польскія класы ёсць у большасці школ г. Гродна, а вось у беларускі клас, адзіны ў абласным цэнтры, пераступілі парог школы толькі 16 (шаснаццаць) дзяцей. І гэта ў Беларусі, на Гродзеншчыне.

І неяк ніякавата ад усяго гэтага на душы і на сэрцы, агортваюць сумненні і трывога: а як жа наша мова матчына?!

Не развейвае сум і прамова дэпутата Міхалішкаўскай выбарчай акругі Гродзенскай вобласці Д. К. Арцімені падчас спрэчак па дакладзе аб праекце закона „Аб мовах у Беларускай ССР“. Пра што нам гаворыць наступнае: „У бягучым навучальным годзе ў вобласці працуе 764 школы, з іх больш як 500 — з беларускай мовай навучання. У 135 школах вывучаюць польскую мову, а ў 3 школах — літоўскую“?

Што гэта за 500 школ з беларускай мовай навучання, у якіх большасць дысцыплін вядзецца на рускай мове, мы ведаем. Шкада толькі, а гэта і трывожыць, што дэпутат „забыўся“, а магчыма і пасароміўся сказаць у выступленні аб адзіным беларускім класе ў Гародні.

Чым жа мы апраўдаемся перад нашчадкамі нашымі, калі не створым усе ўмовы для духоўнага адраджэння нацыі? Што датычыцца Гродзеншчыны, то галоўнай умовай гэтага адраджэння бачу абавязковае вывучэнне з першага класа ва ўсіх школах (з польскай мовай навучання таксама) беларускай мовы як мовы карэннага насельніцтва рэспублікі (пры роўнай колькасці гадзін навучання), а таксама ўвядзенне як абавязковага ўступнага экзамена па беларускай мове для абітурыентаў усіх факультэтаў і дзяржаўнага экзамена для выпускнікоў гуманітарных факультэтаў, у тым ліку і польскага аддзялення.

Толькі тады Гродзенскі дзяржаўны універсітэт, як кузня кадраў будучых спецыялістаў, інтэлігентаў, практычна, а не на словах, станецца беларускай вышэйшай навучальнай установай.

Пятро Маляўка

Дацэнт кафедры беларускай літаратуры ГрДУ

ПАСТСКРЫПТУМ да конкурсу

17—18 лютага 1990 года раённыя конкурсы „Беларуская песня '90“ зліліся ў адзінае магутнае русло Цэнтральнага агляду, які адбыўся ў Беластоцкай філармоніі. Вяртаючыся яшчэ раз думкамі да традыцыйнага ўжо, закараніўшагася ў нас конкурсу, які сёлета адбыўся дваццаты ўжо раз, хацелася б перш за ўсё звярнуць увагу на нашу моладзь. Праўда, маладыя людзі прымалі ўдзел і ў ранейшых конкурсах, але была гэта не надта шматлікая група моладзі, у асноўным з Бельскага беларускага ліцэя і пачатковай школы № 3 у Бельску, якая працавала пад кіраўніцтвам Сяргея Лукашука, ды з Гайнаўскага беларускага ліцэя. Ну, і яшчэ на нашых вачах расла Ала Гаўрылюк (цяпер Дубец), ды зрабіў фурор у свой час калектыў „Дубіны“ з Гайнаўкі сваім наватарскім падыходам да беларускай песні.

У сёлетнім конкурсе, як грыбы пасля дажджу, паявіліся новыя маладзёжныя калектывы, такія, як „Альбаросіка“, „Аро“ і трыо „Калектыў 10“ з Беластока, калектыў „Дудары“ з Гайнаўскага беларускага ліцэя, ды прыемнае жаночае трыо з Бельскага дома культуры, якое таксама, здаецца, выступіла ўпершыню. Новым у нашым конкурсе павеяла ад выступлення Юстыны Кардзюкевіч з Бельска і Ірыны Лукшы з Семяноўкі, хаця кожная з іх прэзентавала супрацьлеглыя полюсы беларускай песні — ад вельмі каштоўнай, старадаўняй і занікаючай народнай песні (І. Лукша) да беларускай песні ў стылі мадэрн (Ю. Кардзюкевіч), якая нам таксама надта патрэбная, бо сведчыць аб жывучасці беларускай мовы і беларускай песні, і аб тым таксама, што і па-беларуску можна спяваць рок!

Вядома, дзе моладзь, там найчасцей і сучаснасць, але высветлілася пры нагодзе, што моладзь патрапіць паспяхова канкураваць са старэйшымі выканаўцамі ў фальклорнай песні. Дасканала зрабіла гэта жаночае трыо з Бельска, якое вельмі цікава выканала сваю фальклорную праграму, а ўжо пераўзышоў сябе Янка Хоха, саліст калектыву „Альбаросіка“. Калі былы дырэктар Беластоцкай музычнай школы Ежы Сырудкоўскі (між іншым, яго былы настаўнік) запытаў, хто падрыхтаваў яго дасканалае выступленне і зрабіў аранжацыю беларускіх песень, а ў тым ліку і народнай песні „Дробна пташачка“, Янка Хоха са здзіўленнем глянуў на яго і сказаў: „Узяў у Лукашука спеўнік і заспявалі...“. Калі гэты хлапец надалей застанецца такім скромным і выкарыстае свой талент, можам у бліжэйшым часе спадзявацца дасканалага ансамбля ў стылі рок-музыкі.

Цешыць і тое, што прыходзяць да нас новыя інструктары, а асабліва маладыя, як хаця б выдатны кіраўнік гданьскага калектыву Ірэк Лаўрашук, што ўзнімае свой калектыў з году ў год на вышэйшы ўзровень, ці ўспомнены ўжо Янка Хоха. Гэта людзі добра падрыхтаваныя, са спецыяльнай музычнай адукацыяй. Голым вокам відаць вынікі іх працы, а душа поўніцца надзеяй, што беларуская песня на Беласточчыне не загіне.

Калектыў з Дашоў заняў ІІ месца ў катэгорыі фальклорнай песні.

Прыліў моладзі ў шарэнгі энтузіястаў беларускай песні не эліміне, аднак, так званай „старой гвардыі“, а наадварот, мабілізуе яе да новых творчых поспехаў. У конкурсе беларускай песні яны адны другім не толькі не перашкаджаюць, але і значна ўзбагачаюць панараму беларускай песні ў нашым рэгіёне. На ніводным дагэтуль конкурсе не выступаў такі шырокі дыяпазон гэтай песні. Усё гэта сведчыць аб тым, што конкурс беларускай песні дарос да назвы фестывалю.

Фестываль беларускай песні, але толькі фальклорнай, мае адбыцца ўжо ў маі бягучага года ў Беластоцкім амфітэатры. Выступіць мноства фальклорных калектываў, бо фестываль мае працягвацца аж тры дні. Пакуль што невядома толькі, пад якой назвай будзе праходзіць гэты фестываль. Ёсць прапановы: „Пагоня“, „Жалейка“, „Жаваранак“ і іншыя. Думаю, што гэта справа найменш важная. Напэўна, будуць запрошаны на фестываль і замежныя госці, а перш за ўсё суседзі з БССР, што сталася ўжо ў апошнія гады традыцыяй. Вось і сёлета на Цэнтральным аглядзе „Беларуская песня '90“ выступіў калектыў „Чабарок“ з Іўя і яшчэ да сённяшняга дня людзі памятаюць мінулагодняе выступленне дасканалага калектыву „Лявоны“ з Воранава, што каля Ліды.

Што датычыцца тэхнічнага боку конкурсаў, дык важна на будучы год падумаць пра тое, каб павялічыць колькасць песенных катэгорый. Камусьці мо-

Пасольскі візіт

(Працяг са стар. 1)

магчыма. Запрапанавала яна прадстаўнікам БДА супольнае абмеркаванне гэтых праблемаў пасля сеймавых дэбатаў, якія будуць прысвечаны сельскай гаспадарцы ў краіне.

В. Стахвюк прадставіў сеймавай камісіі шэраг пастулатаў БДА:

— спыніць каланізацыйныя намеры ўладаў адносна ўсходняй Беласточчыны, дзе на этнічным арэале ў большасці пражываюць беларусы (прадстаўнік Міністэрства замежных спраў адказаў, што справа перасялення палякаў з Казахстану на „ўсходнюю сцяну“ ўжо неактуальная, і такая пагроза не існуе);

— роўна і справядліва размяркоўваць сродкі на заходнія і ўсходнія гміны Беласточчыны ў ваяводскіх і цэнтральных інвестыцыйных планах (на пабудову дарог, тэлефонныя сеткі, водаправодаў);

— вярнуць правы на зямлю і будынкі дзецям і ўнукам тых жыхароў, якія аддалі зямлю ў дзяржаўны фонд за мізэрную рэнту;

— спыніць знішчанне лясных масіваў на Беласточчыне (асабліва Белавежскай пушчы);

— перадаць кампетэнтнасць мясцовым самаўрадам адносна вырашання таго, як распараджацца прыроднымі рэсурсамі Беласточчыны;

— паменшыць сельскагаспадарчыя падаткі на тую іх частку, якая будзе адводзіцца ў цэнтральны бюджэт, як кампенсацыю за дыскрымінацыйную эканамічную палітыку ў мінулым;

— юрыдычна і фактычна забяспечыць гаспадарчую дапамогу дзяржавы і эканамічныя правы беларусаў;

— стварыць беларускі банк і перадаваць у яго фонд фінансавыя сродкі, атрыманыя з часткі падаткаў на развіццё беларускай культуры, школьніцтва, навукі, друку, а таксама гаспадаркі (сельская гаспадарка, рамесніцтва, інфраструктура);

— прызнаць права прыватным асобам і гаспадарчым арганізацыям у прыгранічнай паласе на непасрэднае супрацоўніцтва ў галіне гаспадаркі з прыгранічнымі раёнамі Беларускай рэспублікі (аналізуючы гэты пастулат, В. Стахвюк сказаў, што на вольным дзяржаўным рынку беларускія земляробы не вытрымаюць канкурэнцыі па прычыне недахопаў сельскагаспадарчых сродкаў прадукцыі — машын, транспарту і г.д., што значна павялічвае ўсе іх кошт прадукцыі. Толькі прыгранічнае супрацоўніцтва, з увагі на розніцу цэнаў тут і ў БССР, дасць неабходную акупнасць і будзе спрыяць развіццю сельскай гаспадаркі);

— прызнаць права беларускім арганізацыям на непасрэднае супрацоўніцтва з Беларускай рэспублікай у галіне навукі, школьніцтва, культуры і турыстыкі;

— прызнаць раўнапраўнасць беларускай мове з польскай мовай у адміністрацыі тых гмінаў і гарадоў, дзе пражываюць беларусы;

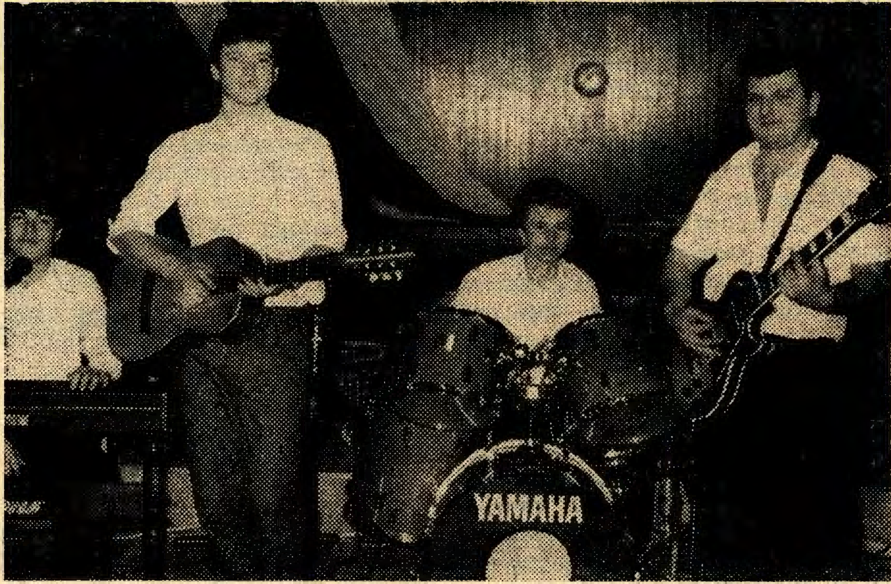
— вярнуць арыгінальныя назвы мясцовасцям на Беласточчыне і ўвесці двухмоўныя надпісы.

Пры гэтым было сказана, што супольны еўрапейскі дом нельга будаваць без уліку правоў нават найменшых нацыянальных груп. Беларусы пражываюць на сваёй этнічнай тэрыторыі спрадвеку. Сярод нас пражываюць палякі і іншыя нацыі, з якімі ніколі не было канфліктаў (з выключэннем перыяду рэпатрыяцыі). Каму на парозе трэцяга тысячагоддзя могуць перашкаджаць беларускія надпісы на крамах і ўстановах? У многіх краінах гэтая з'ява — натуральная і не выклікае варожасці.

Пасля поўдня, а 16.00 пачалася другая частка пасяджэння, прысвечаная справам культуры, асветы і арганізацый. Беластоцкі куратар асветы і выхавання Эдвард Крынскі прадставіў стан беларускага школьніцтва. І так, на Беласточчыне ў 45-ці пачатковых школах беларускую мову вывучае 3265 вучняў. У двух ліцэях, у Гайнаўцы і Бельску, — 663 вучні. Валянціна Казімерчык з аддзялення культуры і мастацтва Ваяводскай управы выступіла з ацэнкай стану беларускай культуры.

У дыскусіі старшыня ГП БГКТ А. Баршчэўскі падкрэсліў, што так званыя школы і ліцэі з беларускай мовай навучання на практыцы з'яўляюцца польскімі школамі, у якіх беларуская мова навучаецца як прадмет, пры гэтым у пачатковых школах — як дабравольны. Беларуская мова, аб чым БГКТ гаворыць шэраг гадоў, павінна стаць абавязковай там, дзе беларусы складаюць больш чым 50 прац. жыхароў. Неабходная справа — пабудова новага будынка для беларускага ліцэя ў Гайнаўцы.

Няма таксама вытлумачэння факту, што беларускія пісьменнікі, згуртаваныя ў літара-

Калектыў „Аро“ з Беластока — III месца ў катэгорыі вакальна-інструментальных калектываў.

жа здацца дзіўным, што ў адной катэгорыі фальклорнай песні апынуліся такія калектывы, як „Васілёчкі“ з Бельска і жаночы калектыў з Дабрывады, калектыў з Гарадка і адначасова калектывы з Дашоў ці Хільмонаў. Адны — з інструктарам, з акампанементам, музычнай апрацоўкай — іншыя самі: абсалютна натуральныя, чыстыя, не папраўленыя і не дэфармаваныя ніякімі дарадчыкамі. Вядома, даць больш катэгорый — гэта значыць, трэба даць і больш грошай, а адкуль іх браць? Тым больш, што і фундатары сёння зваліся. Будзем, аднак, спадзявацца, што на будучы год сітуацыя наша неяк праясніцца, а БГКТ зможа разгарнуць шырокую гаспадарчую дзейнасць і грошы на такую справу знойдуцца.

I яшчэ адно. Сёлета многія калектывы і асобныя выканаўцы (а кожны згодна з правіламі конкурсу павінен быў заспяваць па дзве песні), у сваім рэпертуары мелі па адной песні сучаснай і адной фальклорнай. Як іх ацэньваць? Да якой катэгорыі залічыць? Можа, лепш было б усё ж, каб выканаўцы былі больш рашучыя ў выбары рэпертуару на конкурс, а свае шырокія жанравыя магчымасці змаглі б яны запрэзентаваць у часе іншых сваіх выступленняў.

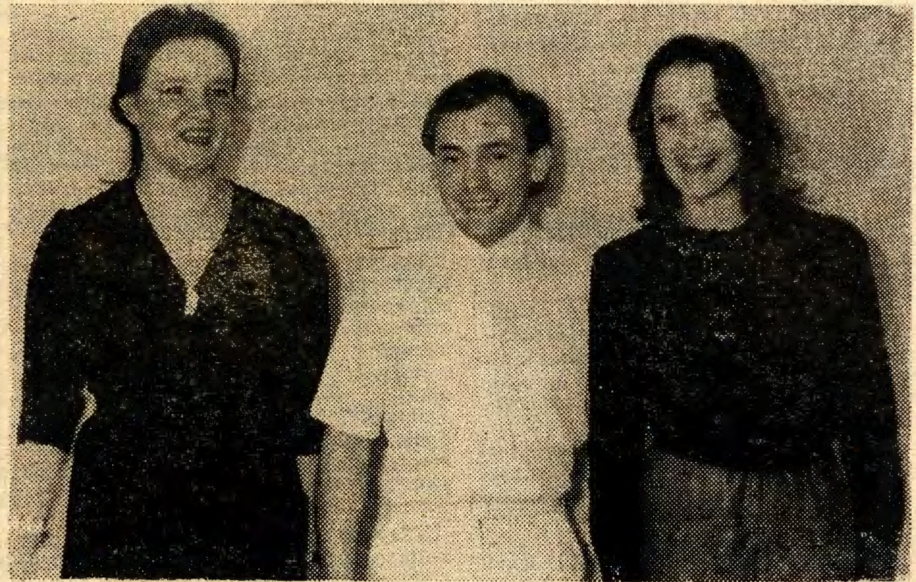
На канец яшчэ адна рэфлексія. Канадскія беларусы запранавалі БГКТ, каб абвясціла яно конкурс на найлепшага музычнага інструктара, які апякуецца беларускімі калектывамі. Сабралі яны дзеля гэтай мэты не малыя грошы. Вельмі ўсіх нас уцешыла, што вось нарэшце нашы музычныя інструктары, якія многія гады працавалі ў грамадскім парадку, не маючы за сваё вялікае заангажаванне ніякай грашовай кампенсацыі ці ільгот, або атрымліваючы ледзь мінімум, але рабілі ў гэтай галіне што маглі, бо насілі беларускую песню ў сэрцы, — нарэшце атрымаюць нешта канкрэтнае. Бо бывала і так, што інструктар жылы з сябе цягнуў, але калектыў навучыў спяваць. Калектыў атрымаў узнагароду, хаця і тая была сімвалічная толькі, а інструктару толькі сатысфакцыя засталася. I таму менавіта тое, што прыдумалі канадскія беларусы, было якраз тым, што трэба.

Аднак жа канадцы паставілі такі варунак, што пры ацэнцы інструктараў, апрача агульнага ўкладу працы і заангажавання, маюць таксама лічыцца месцы, якія ў конкурсах беларускай песні займаюць іх падапечныя. У выніку ствараецца нервовая асмасфера, родзяцца прэтэнзіі (абаснаваныя ці неабаснаваныя?) да ацэнак некаторых выканаўцаў. Журы, вядома, нават у найбольш значным конкурсе ці фестывалі можа вагацца, можа нават памыліцца, але нельга забывацца, што на пяць асоб у журы сёлетняга конкурсу „Беларуская песня '90“ было трое музыкаў-прафесіяналаў высокага класа, а вядомы збіральнік фальклорнай музыкі, журналіст Польскага Радыё ў Варшаве Мар'ян Даманскі і былы дырэктар Беластоцкай музычнай школы, да сёння выкладчык гэтай жа школы Ежы Сьрудкоўскі, можна сказаць, зубы на музыцы з'елі.

Не хацелася б, каб з добрай справы выйшлі нейкія непаразуменні, а чыстыя парывы душы перарадзіліся ў нездаровую канкурэнцыю. Як людзі, што збіраюцца ў журы нашых розных конкурсаў, так і ГП БГКТ добра ведаюць, хто і што рабіў і робіць у нашым мастацкім руху, і думаю, пакуль што яны ў стане ўсё ўзважыць і разважыць так, каб нікога не пакрыўдзіць і каб кожны атрымаў па заслугах. Хваляваціа не трэба.

Ада Чачуга

Фота Сяргея Грынявіцкага

Трыо „Калектыў 10“ заняў другое месца сярод дуэтаў і трыо ў катэгорыі сучаснай песні.

турным аб'яднанні „Белавежа“, якія з'яўляюцца і членамі Саюза польскіх пісьменнікаў, за творы, выдаваныя Беларускім таварыствам, не атрымоўваюць ганарараў.

Васіль Ляшчынскі сцвердзіў, што беларускае школьніцтва можа развівацца толькі ў самастойных школах, у якіх усе дзеці вывучаюць беларускую мову. Прыклад — школа № 3 у Бельску. У Гайнаўцы, дзе ў некалькіх школах створаны толькі класы з беларускай мовай, праблема намнога больш складаная. Многія дзеці, якія пачыналі вывучаць родную мову, праз год ці два адступілі ад гэтага. Прычына? Спалучаныя класы, большая нагрузка, клопаты з планаваннем урокаў і не заўсёды спрыяльнае асяроддзе. Таму, між іншым, у Беластоку, нягледзячы на намаганні, ні ў адной школе беларуская мова не вывучаецца.

Віцэ-міністр нацыянальнай адукацыі Анджэй Яноўскі напомніў, што большасць гэтых спраў раней ужо абмяркоўвалася і можна іх вырашыць супольнымі сіламі. Міністэрства чакае поўнага спіску пастулатаў.

Багуміла Бердыхоўская з Міністэрства культуры і мастацтва паведаміла, што аб'яднанню „Белавежа“ выдзяляецца ў гэтым годзе фінансавая падмога на суму 40 мільёнаў злотых.

Віктар Стахвюк звярнуў увагу прысутных, што канцэпцыя раўнапраўнасці культур не мае на практыцы пацвярджэння. На карысць польскай культуры працуюць не толькі радыё і тэлебачанне, аб чым гаварыў А. Баршчэўскі, але таксама і сотні штатных працаўнікоў у дамах культуры і гмінных асяродках. У іх ёсць шматлікія аўтобусы і іншыя сродкі транспарту. Беларускую культуру арганізуюць практычна не мерытарычныя працаўнікі, а адміністратары, усяго некалькі чалавек! Няма ніводнага сродка транспарту, якім можна было б перавозіць на канцэрты калектывы. Пазычаны ад прадпрыемстваў транспарт паглынае большасць фінансаў, якія можна было б прысвяціць на развіццё культуры і пошукі яе новых форм. Дзеля развіцця беларускай культуры трэба стварыць цэнтр беларускай культуры ў Польшчы.

Найбольш эмоцый выклікала выступленне айца Мірона Хадакоўскага — ігумена Супрасльскага манастыра. Айцец Мірон прадставіў гісторыю манастыра і звярнуўся да сеймавай камісіі з просьбай дапамагчы ў звароце манастырскай уласнасці — будынка, у якім яшчэ нядаўна знаходзіўся інтэрнат Механічнага тэхнікума. Зараз ён пусты.

Беластоцкі ваявода Мар'ян Гала сказаў, што гэта справа не знаходзіцца ў яго кампетэнцыі. Паводле права, будынак з'яўляецца (ад 1983 года) уласнасцю школы.

Пасол Яўген Чыквін не згадзіўся з доказамі ваяводы, прыводзячы са свайго боку шэраг аргументаў. Віктар Стахвюк звярнуў увагу прысутных, што права, аб якім гаварыў ваявода, з'яўляецца бяспраўем.

Старшыня сеймавай камісіі Ежы Вутке запэўніў прысутных, што гэтую справу можна надзейна скласці на іх рукі.

28 лютага сеймавая камісія наведала Гайнаўку і Белавежу. Госці пазнаёміліся з праблемамі пабудовы Беларускага музея і з працай Беларускага ліцэя ў Гайнаўцы.

Шмат уражанняў госці вынеслі з канцэрту царкоўнай музыкі, з якім спецыяльна для іх выступіў у Саборы Святой Тройцы ў Гайнаўцы царкоўны хор. Камісія пабывала і ў Орлі, дзе, як заўсёды, песняй і мастацкім словам прывіталі гасцей вучні пачатковай школы.

Пасольскі візіт у беларусаў закончыўся ў Беларускім ліцэі ў Бельску. Сеймавая камісія сабрала багаты матэрыял, які станецца, паводле слоў старшыні Е. Вутке, тэмай асобнага пасяджэння. Выпрацаваныя на ім прапановы будуць накіраваны ў адрас адпаведных міністэрстваў.

Многія справы знойдуць сваё адлюстраванне ў спецыяльнай сеймавай пастанове аб нацыянальных меншасцях. **(СВ)**

У ВЫБАРЧЫХ КАМІТЭТАХ

1 сакавіка 1990 г. у **Гарадоцкай гміне** па ініцыятыве членаў Беларускага дэмакратычнага аб'яднання створаны Беларускі выбарчы камітэт. **Старшынёю камітэта выбраны Мікола Адамік.**

4 сакавіка ў **Белавежы** беларускія дзеячы заснавалі Беларускі выбарчы камітэт. Старшынствуе яму Янка Тарасэвіч, а сакратаром назначана Нона Кур'яновіч.

4 сакавіка прадстаўнікі беларускіх арганізацый стварылі Беларускі выбарчы камітэт у **Гайнаўцы.** Яго працай кіруюць: Сяргей Харкевіч — старшыня, Васіль Сакоўскі і Янка Якімюк — намеснікі старшыні і Ірына Парфенюк — сакратар.

Выбарчыя камітэты сваёй асноўнай задачай лічаць вылучэнне аўтарытэтных і кампетэнтных людзей у спіскі кандыдатаў у самаўрады і падрыхтоўку лакальных выбарчых праграм. Прысутны на вышэй названых сустрэчах шэф штаба Беларускага выбарчага камітэта на Беласточчыну Віктар Стахвюк заявіў, што мясцовым камітэтам будзе аказана ўсебаковая дапамога ў правядзенні выбарчай кампаніі.

(СВ)

НІНА АМЕЛЬЯНЮК
ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. МАРФАЛОГІЯ.

7. Прыметнік[1].

Прыметнік самастойная часціна мовы, якая абазначае якасці ды прыметы жывых істот, прадметаў і паняццяў, такія як:

а) фізічныя і ўнутраныя якасці жывых істот: *высокі, прыгожы, адважны, хітры,*

б) якасці, якія ўспрымаюцца органамі пачуццяў:

— зрокам: *зялёны, чырвоны,*

— слыхам: *гучны, ціхі,*

— смакам: *кіслы, салодкі,*

— нюхам: *духмяны, пахучы,*

— дотыкам: *гладкі, шурпаты,*

в) прыметы з увагі на іх агульную ацэнку: *выдатны, добры, дрэнны, здатны,*

г) прыметы па адносінах да:

— месца: *амерыканскі, беластоцкі, палескі,*

— часу і тэрміну: *сённяшні, учарашні; гадавы, сутачны,*

— матэрыялу: *каменны, цагляны,*

— ліку, меры і вагі: *дзесятковы, метровы, чатырохтонны,*

— дзеяння: *вылічальны, скланяльны,*

д) прыметы прадметаў паводле іх прызначэння: *навучальны (корпус), падрыхтоўчыя (курсы),*

ж) прыналежнасць прадмета жывой істоце: *бабчын (куфар), сястрына (кніжка); воўчы (лапы), дзедава (шапка).*

З увагі на так разнароднае значэнне і з увагі на граматычныя асаблівасці прыметнікі падзяляюцца на тры групы: *якасныя* (пункты: а, б, в), *адносныя* (пункты: г, д) і *прыналежныя* (пункт ж).

Якасным прыметнікам характэрны наступныя граматычныя асаблівасці:

— яны ўтвараюць ступені параўнання: *вясёлы — весялейшы — найвесялейшы, добры — лепшы — найлепшы, карысны — больш карысны —найбольш карысны,*

— маюць формы ацэнкі і меры якасці: *белы — белаваты* (непаўната якасці), *малы — маленькі* (памяншальна-ласкальнае значэнне), *вялікі — велізарны* (павелічальна-ўзмацняльнае значэнне),

— могуць мець пры сабе прыслоўі меры і ступені: *вельмі цяжкі, крыху малаваты,*

— ад якасных прыметнікаў могуць утварацца якасныя прыслоўі на *-а: радасны — радасна, шчыры — шчыра,*

— могуць утварацца таксама назоўнікі і з адцягненым значэннем: *добры — дабрата, глухі — глухата і глуш, сівы — сівізна, зялёны — зелень, смелы — смеласць, шчыры — шчырасць,*

— сярод якасных прыметнікаў могуць быць вытворныя *(пахучы)* і невытворныя *(белы, малы);* адносныя і прыналежныя прыметнікі — толькі вытворныя.

Адносныя прыметнікі абазначаюць прыметы праз адносіны да іншых прадметаў, велічыні, часу, дзеяння і г.д., напр.: *драўляны* (прыметнік утвораны ад назоўніка *дрэва*, суадносіцца з дрэвам), *саламяны* (суадносіцца з саломай), *хваёвы* (суадносіцца з хвояй), *трохметровы* (суадносіцца з вышынёй ці даўжынёй 3 метраў), *учарашні* (з тым, што адбылося ўчора), *скланяльны* (са здольнасцю скланяцца).

Па граматычных уласцівасцях адносныя прыметнікі супрацьпастаўляюцца якасным: яны пазбаўлены ўсіх тых граматычных асаблівасцей, якія характэрны якасным. Адносныя прыметнікі маюць сінанімічныя канструкцыі з ускоснымі склонамі назоўнікаў, з прыслоўямі і дзеясловамі, ад якіх утварыліся: *бляшаны дах — дах з бляхі; беластоцкі транспарт — транспарт у Беластоку, нарачанскія лясы — лясы над Нарачу, сённяшняя вёска — вёска сёння, скланяльныя назоўнікі — назоўнікі, якія скланяюцца.*

Прыналежныя прыметнікі ўтвараюцца ад агульных і ўласных назоўнікаў пры дапамозе двух суфіксаў: *-ін (-ын)* для жаночага роду: *вавёрчына дупло, пчаліны мёд, Аленчына паліто* і *-оў (-аў, -ёў, -еў)* для мужчынскага роду: *братаў капялюш, леснікова хата, Міхасёў алоўак, Колеў гадзіннік.*

Прыналежныя прыметнікі выступаюць у кароткай форме.

Адносныя і прыналежныя прыметнікі могуць выступаць з якасным значэннем, параўн.: *курыны лапы* (прын.) — *курыны булён* (адн.) — *курыная памяць* (як.), *воўчы лапы* (прын.) — *воўчы апетыт* (як.), *лісіны хвост* (прын.) — *лісіны характар* (як.), *каменны дом* (адн.) — *каменае сэрца* (як.), *залаты пярсцёнак* (адн.) — *залаты чалавек* (як.).

Прыметнік мае свае граматычныя катэгорыі роду, ліку і склону, якія з'яўляюцца чыста сінтаксічнымі, залежнымі ад назоўніка, з якім спалучаецца. Прыметнік дапасуецца да назоўніка ў родзе, ліку і склоне, напр.: *высокі мужчына, высокая жанчына, высокае дрэва, высокія дубы, высокага мужчыны, дрэва..., высокаму мужчыну, дрэву..., высокай жанчыны, высокай жанчыне..., высокіх дубоў, высокім дубам...*

У сказе прыметнік звычайна выконвае функцыю азначэння: *Буйныя галоўкі суніц усцілаюць яркім агнём зямлю* (І. Мел.), але можа выступаць і ў іншай сінтаксічнай функцыі выказніка: *Дні ўжо цёплыя, але ночы яшчэ халодныя.*

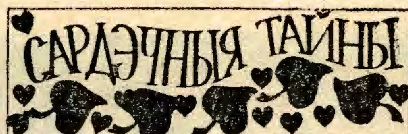
[1] Літаратура:

П. У. Сцяцко, Прыметнік, Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія пад рэд. Ф. М. Янкоўскага, Мінск 1980, с. 85-104;

Беларуская мова пад рэд. А. М. Клачко, Мінск 1982, с. 183-205;

А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич, А. И. Подлужный, Белорусский язык для небелорусов, Минск 1978, с. 146-156.

E. Smułkowa, Konstrukcje porównawcze typu gradacyjnego w języku białoruskim, Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich pod red. H. Orzechowskiej, Warszawa 1976, s. 107—118.

Сэрцайка, я звяртаюся да цябе з просьбай параіць мне канкрэтна. Што рабіць у сітуацыі, якая ўзнікла ў маім жыцці? У вышэйшай школе я пазнаёмілася з вельмі прыгожым хлопцам, якога пакахала ўсім сэрцам. Быў ён мілы і тактоўны, а да таго меў нешта такое ў вачах, ад чаго ў мяне па целе прабягалі дрыжыкі. І я не ўяўляла сабе, што гэты хлопец можа не быць маім мужам. Мы ж хадзілі з ім аж тры гады, ад другога курса студыяў. Калі наблізілася пара заканчэння вучобы, я вырашыла падзяліцца з бацькамі наконт нашых планаў. І тут разыгралася навальніца. Бацькі мае ў ніякім выпадку не згаджаліся на шлюб з гэтым „галадранцам“, як называлі яны яго. Так, гэта праўда, хлопец быў з вясковай, не надта заможнай сям'і, а мае бацькі былі ў горадзе на даволі добрых пасадах. Дакаралі мяне, што звязалася невядома з кім, а я плакала і перажывала. І тады мае бацькі пайшлі на хітрасць і падсунулі мне хлопца з вельмі багатай і шанаванай у нашым горадзе сям'і. Не ведаю, ці на мяне найшло нейкае зацьменне, ці захапілі мяне мармуры ў іхным доме, але я парвала са сваім каханым хлопцам і звязалася з кандыдатам маіх бацькоў. Праз паўгода мы ўжо былі мужам і жонкай, а я ў чацвертым месяцы цяжарнасці. Нарадзілася ў нас дачушка. Яго бацькам, у якіх мы жылі, дзіця вельмі перашкаджала, а найбольш дражніла яно іхняга сабаку, які прывыкшы быў да ўсеагульнай увагі. Я вымушана была аддаць дзіця да сваіх бацькоў, і яны яго выхоўвалі. Усёроўна было кепска: то ім не так ступіла, то не так зрабіла, то не так прывіталася. Вядома, яны ж былі найлепшыя і надта шанаваныя ў горадзе! Усе казалі мне заўсёды, што я прыгажуня, ды і мужчыны клеіліся да мяне. І я пачала з часам думаць: за які грэх звязалася з гэтымі падонкамі? Мой муж, бачачы адносіны сваіх бацькоў да мяне, таксама пачаў адносіцца да мяне абыякава. Маё слова не лічылася ні ў чым.

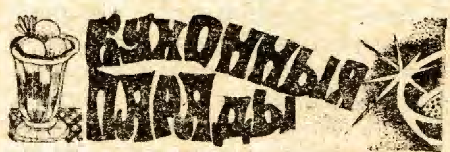
Калі дзіцяці было два гады, справа даспела да разводу. Мы развяліся, але мне было вельмі сорамна перад блізкімі і сваякамі, перад сваімі універсітэцкімі сябрамі, і мы ўсім гаварылі, што ўзялі развод толькі дзеля таго, каб атрымаць кватэру, бо я была членам кааператыву. Вярнулася да бацькоў і да сваёй дачушкі. Было мне вельмі крыўдна, думала: чаму гэта якраз з гэтым нялюбым чалавекам я маю дзіця... Мой першы хлопец таксама ажаніўся, і ў яго таксама нарадзілася дзяўчынка. Мы не сустракаліся і наогул ніколі не бачыліся.

Але вось два месяцы таму назад мы выпадкова сустрэліся ў нашай супольнай сяброўкі. Быў ён там са сваёй жонкай, праўда, але ўвесь час не зводзіў з мяне вачэй. Калі танцаваў са мною, шапнуў мне на вуха: „Буду чакаць у кавярні а шостай у чацвер, — і падаў назву кавярні. Прыйшла я. Усё ўспомніла — і каханне, старое, няспоўненае каханне, нахлынула на мяне з новай сілай. Света за ім не бачу, а тыдзень таму назад ён застаўся начаваць у нас і станоўча сказаў мне, што да жонкі не вернецца. Што рабіць, Сэрцайка? Ці зможам мы быць шчаслівымі пасля столькіх перыпетый у нашым жыцці? У мяне ж дзіця з іншым, у яго — з іншай. Ці не буду я зноў пакарана за тое, што забрала бацьку дзіцяці?

Аніта

Аніта! Думаю, што не будзеш пакарана, бо ты забіраеш фактычна сваё. Вы кахаеце адзін другога і гэта ёсць найбольшая вартасць у жыцці. Кахання не заменяць ні мармуры, ні палацы. А бацькам даруй, яны ж хацелі табе як найлепш. Але, не шануючы тваіх пачуццяў, крыху скамплікавалі тваё жыццё і жыццё твайго першага хлопца. Можа, у будучыні яны сваімі ўчынкамі змогуць направіць гэту памылку. А дзіця твайго першага мужа пастарайся трактаваць як мага больш сімпатычна. Ні яго жонка, ні гэтае дзіцятка ні ў чым не вінаватыя. Твой хлопец адважыўся на гэты крок, будучы ў вялікай роспачы.

Сэрцайка

КУРЫЦА, ТУШАНАЯ З ПІВАМ

Узяць курыцу вагою каля 1 кг, 2 шклянкі светлага піва, 4 лыжкі алею, 10 дэкаў цыбулі, паўшклянкі густой смятаны, 30 дэкаў пячурыц, соль, перац, 5 лыжак пасечанай зялёнай пятрушкі .

Курыцу памыць, асушыць, парэзаць на порцыі і крыху падсмажыць на патэльні з разагрэтым алеем, пасаліць, пераламыць у каструльку, даліць шклянку піва, дадаць крыху перцу, накрыць каструльку і тушыць на малым агні паўгадзіны. Цыбулю дробна пасячы, пасаліць, кінуць на патэльню і падаграваць на малым агні, памешваючы. Калі цыбуля будзе жоўкнуць, зняць яе з агню. Пячурыцы ачысціць, памыць, асушыць, тоненька нашаткаваць. Разагрэць на патэльні рэштку тлушчу, палажыць пячурыцы і цыбулю, крыху падсмажыць, дадаць да курыцы і стушыць яе, далідаючы другую шклянку піва. Да гатовай стравы дадаць смятану, заправіць па смаку соллю і перцам, закіпяціць, а, выклажыўшы на талерку, пасыпаць зялёнай пятрушкай. Падаваць з рысам.

КУРЫЦА, ТУШАНАЯ СА СМАЖАНЫМІ ЯБЛЫКАМІ

Узяць 1 курыцу вагой каля 1 кг, чвэрць шклянкі воцату, 4 лыжкі алею, шклянку белага віна, лыжку масла, паўкілаграма яблыкаў, соль, перац, цукар.

Памытую і парэзаную курыцу падсмажыць на алеі, пасаліць, тушыць у каструльцы, падліўшы воцату. Калі воцат выпарыцца, уліць віно, пасыпаць перцам, стушыць. Абабраныя яблыкі нарэзаць, пасыпаць крыху цукрам, соллю і перцам і падсмажыць на патэльні з разагрэтым алеем і маслам. Порцыі курыцы палажыць на талерку, навокал палажыць смажаныя яблыкі, падаваць з макаронам.

Гаспадыня

Дарагі Астроне, мне ўчора прысніўся непрыемны сон. Хачу табе сказаць, што я працую ў бальніцы. І вось сніцца мне, што быццам бы мы з адным нашым лекарам-хірургам капаем зямлю. Я прачнулася і стала думаць над гэтым сном і вельмі перапужалася, што чакае мяне смерць. І ў такім настроі я пайшла на работу. Уяві сабе, Астроне, што той лекар, з якім разам мы капалі ў маім сне зямлю, самлеў у часе аперацыі. Як ты думаеш, Астроне, ці маю яшчэ спадзявацца нейкай бяды, ці гэты мой сон быў звязаны з тым лекарам?

Вbelieve

Сніцца мне, што прыехала да мяне з-за граніцы сяброўка, з якой мы разам калісьці працавалі. Пагаварылі мы з ёю пра дзяцей, пра тое, як там за граніцай апранаюцца і наогул як там выглядае жыццё. Ідзем мы з ёю разам і раптам заўважаю, што ідзем мы па нейкім лузе. І гэты луг, бачу, пераходзіць у нейкую багністую тэрыторыю. Трава ўжо не такая зялёная, а робіцца нейкая рыжаватая і тырчыць яна з вады. Падыходзім да гэтага балота, а за балотам яшчэ і роў. Там за гэтым ровам зямля даволі роўная. Я кажу, што тут мелі будаваць бальніцу, але яшчэ пакуль што нічога з гэтага не выходзіць. Трэба нам перайсці праз гэты роў, але як? І раптам бачу, што над гэтым ровам ляжаць дзве мізэрныя кладкі. Фактычна зроблены яны з даволі маладых бярозак, па дзве бярозкі на адну кладку. Я так глянула на гэтыя кладкі і падумала сабе: „Неяк перайду, я ж у гэтых справах даволі спрытная“

Марта

Вася! Думаю, што горшага спадзявацца няма патрэбы. Калега з працы дасканала адказаў на твой сон, бо чаму ж менавіта з ім ты капала б зямлю ў тую ноч?

Марта! Твой сон сведчыць аб нейкай непрыемнай справе, у якую ўблытаешся ты. Нейкія балоты, пажоўклая трава, роў, усё гэта сведчыць аб перашкодах, якія стануць на тваёй дарозе да спакою, якія мог бы сімвалізаваць тая непабудаваная бальніца. Аднак жа паявіліся ў тваім сне кладачкі. І хоць былі яны няпэўныя, у тваёй душы была цвёрдая ўпэўненасць, што ты гэты роў пяройдзеш. Думаю, што дасі рады з усімі клопатамі.

Астрон

Зорка
СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Алена Руцкая

РАСКАЖЫ МНЕ, БАБУЛЯ, КАЗКУ

Раскажы мне, бабуля, казку,
Што ў маленстве калісьці
казала.
Раскажы пра дзяўчыну-краску,
Што хлапца-малайца пакахала.

Раскажы мне, бабуля, казку —
Хай там праўды доля малая, —
І кран̆і спагадай і ласкай,
Што ў жыцці часам так
не хапае.

Добрай мудрасці першую вязку
Мне ў душу назаўжды палажы.
Раскажы мне, бабуля, казку,
Як калісьці малой, раскажы.

СЛЕД

На маіх руках малютка,
Дарагое немаўлятка,
Мая любая Анютка,
Сэрцу мілае дзіцятка.

У люстэрку — я з унучкай,
Адзначаю падабенства.
На шкле хоча пляснуць ручкай
Несвядомае маленства.

На люстэрку — след далонькі.
Берагу яго, шаную.
У час суму, у час горкі
Я яго ледзь не цалую.

Ды баюся: след растане
Ад маіх гарачых вуснаў.
Як тых пальчыкаў не стане,
Будзе ў сэрцы маім пуста.

Ніна Захарэвіч

Кацярынка. Фота Л. Пільскага.

ДЛЯ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

Станіслаў Шушкевіч

ПАВУЧЫНЫЯ АРЭЛІ

Мухаеды-павукі
Павесілі на сукі
Шырачэзныя арэлі,
Гайдаюцца, аж спацелі,
І крычалі на ўвесь дух,
Запрашалі яны мух:
— Вы сядайце разам з намі,
Бо даўно ўжо вас чакалі!
Мы вясёлых паважаем
І высока пагайдаем.

ЧОРНЫ КОТ

На высокі ўсеўся плот
Непаседа, чорны кот.
Прачытаў ён многа кніжак,
Не баіцца цяпер мышак.

ЛЯЛЬКА НА ПАДАКОННІКУ

Пачало на вуліцы толькі днець,
А ўжо дзяцел стукае па сасне.
У пасцельцы лялька на акне
Аж да ўсходу сонца не засне.
На траўцы высахне раса,
Панясуць маленькую
дзеці ў сад.
Хораша між кветак на траве.
На высокім дрэве сядзе салавей.
І паложаць дзеці ляльку спаць,
Калыханку будзе салавей
спяваць.

КАМАР МУХУ ЗВАЛІЎ З НОГ

Камар з мухай барукаўся,
Камар муху зваліў з ног.
Ён жа спортам не займаўся,
Яму вецер дапамог.

Мар'ян Дукса

ПЧАЛІНЫ ПАДМАЦУНАК

На двары растаў лядок —
Збег вадой на поплаў.
Селі пчолы на ляток
І адчулі:
цёпла.
Столькі сонца і прастору,
Толькі ў целе —
змога.

Паўзнімалі крыльцы ўгору,
А ляцець
Не могуць.
„Не хапіла
Мёду вам —
Слабых, вас прыгледзім
І жаданы кілаграм
Мёду вам пацэдзім.
Вам бы толькі ачуняць,
Не загінуць часам.
Крыльцы дружныя прыўзняць
І ляцець да красак.
А пакуль на лугавы
Пах палецішчэ,
Ешце мёд уволю вы —
Потым аддасцё.

У. ЮРЭВІЧ

Радасна было Тараску ў тыя дні, калі тата браў яго з сабой на работу. Ну, а работа ў Тараскавага таты вядома якая — на бульдозеры.

Тараска садзіцца з татам у кабіну і адчувае тады сябе, як кажа бабуля, на сёмым небе. Ды яно і праўда, не кожнаму такое шчасце выпадае.

Сёння тата працуе недалёка ад дому. Прыйшоў паабедаць і пытаецца ў Тараскі:

— Урокаў шмат задалі?

— Не, тата, адну задачку і два слупкі прыкладаў.

Тады пераадзенься, і пойдзем са мной. Я тут на Лодачнай планірую пляцоўку пад новыя дамы.

— Я мігам, — адказаў узрадаваны Тараска і кінуўся пераадзявацца. Рабочы касцюм — старэнькія штаны і вельветавая куртка — мігам апынуўся на Тараску.

На Лодачнай некалі сталі маленькія драўляныя хаткі, з садочкамі каля іх. Як у вёсцы. Хаткі тыя разабралі, дрэвы павыкопвалі. Вырашылі пабудаваць шматпавярховыя прыгожыя дамы.

Першае слова на новай будоўлі заўсёды даюць экскаватару. Ён ужо сказаў яго — выкапаў вялікую яму. Катлаванам завецца. На дне яго пакладуць падмурак. Але перш трэба зрабіць, каб дно было роўнае.

І тут бярэ слова татаў бульдозер. Ён стараецца на ўсю сваю моц, напінаецца, сапе, фыркае, чмыхае. Цяжка зрушыць з месца цэлую гару зямлі. Тата пільна сочыць за прыборамі, не выпускае з рук рычагі. А бульдозер аж дрыжыць увесь ад натугі. Здаецца, яшчэ хвіліна — і ён заглухне. Не, яшчэ хвіліна — і ён пачынае дыхаць роўна.

Вось і цяпер, выбраўся бульдозер на самы верх насыпу і нібы ўздыхнуў. І Тараска ўздыхнуў. Глядзіць, як робіцца ўсё меншым і меншым вал зямлі перад бульдозерам. Раптам зялёная галінка мільганула перад вачыма. Просіць паратунку, каб не ламалі, не засыпалі яе зямлёй.

— Тата, — схапіў Тараска тату за руку. — Глянь, якая прыгожая галінка... Спыніся...

— Тут шмат іх трапляецца, — гаворыць тата. — Перад кожнай не накланяешся.

— А што, калі гэта яблынька ці вішанька? — не сунімаецца Тараска. — Ты ж пахаваеш яе жывую ў зямлю...

Тата рэзка крутануў бульдозер улева. Той здрыгануўся і спыніўся.

Вылезлі, глядзяць. Маладзенькая.

— Прышчэп добры будзе, — разважае тата і перабірае рукамі карэньчыкі. — Ведаеш, Тараска, яна цэлая, прыжывецца... На, браце, бяжы дамоў... Гукнеш дзядзьку Ахрэма, папросіш яго пасадзіць...

— Я сам пасаджу, — усклікае Тараска.

— Сам ты не ведаеш як. Яблыньку пасадзіць — гэта ўсё роўна, што новы дом збудаваць. Трэба ўмець...

— А што там умець, — стаіць на сваім Тараска. — Выкапаў ямку ды і саджай.

— І праз тыдзень ці два тая яблынька засохне, — адказвае бацька сыну. — Трэба, каб не глыбока і не мелка, і карэньчыкі акуратна расправіць, і зямлёй асцярожна засыпаць. Адным словам...

— Ну, добра, — згаджаецца

(Працяг на стар. 10)

НАВУЧЫЦЕСЯ СПЯВАЦЬ

Працяжна, пяшчотна

А...
Ба-ю-ба-ю, лю-лі-лю-лі — гэ-та пе-сень-ка ма-ту-лі
За-кры-вай-це, дзет-кі, во-чы, доб-рай но-чы, доб-рай,
доб-рай но-чы, доб-рай но-чы...
ПРЫПЕЎ: Спіць над ле-сам аб-ла-чын-ка, за-сы-най, ма-я дзяў-чын-ка.
Доб-рай но-чы, доб-рай но-чы, за-сы-най, мой любы хлоп-чык.
Спіць над ле-сам аб-ла-чын-ка. за-сы-най ма-я дзяў-чын-ка
Доб-рай но-чы, доб-рай но-чы, за-сы-най, мой любы хлоп-чык.

КАЛЫХАНКА

Музыка Д. Еўтуховіча **Словы Л. Пранчака**

(З рэпертуару Данчыка)

„Баю-баю, люлі-люлі...“ —
Гэта песенька матулі.
Закрывайце, дзеткі, вочы,
Добрай ночы, добрай ночы!

Прыпеў:

Спіць над лесам аблачынка,
Засынай, мая дзяўчынка.
Добрай ночы, добрай ночы,
Засынай, мой любы хлопчык.

Дзед Баюн не спачывае,
Калыханку дзецям бае.
Засынайце, калі ласка,
Вам прысніцца ўночы казка.

Прыпеў.

ПАЗНАЁМІМСЯ

БССР, 220037, г. Мінск-37, вул. Мендзялеева, 12, кв. 163. Таня Фамянкова. 6 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, 2 пер. Р. Люксембург, 3-А, кв. 55. Святлана Гупаловіч. 6 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Р. Люксембург, 90-А, кв. 40. Юля Кішкурна. 6 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Р. Люксембург, 90-А, кв. 2. Аня Сакольчык. 6 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Р. Люксембург, 90-А, кв. 2. Павел Сакольчык. 4 клас.

* * *

СССР, 346503, г. Шахты, Ростовской обл., ул. Вахрущева, 8. кв. 2. Щербиной Наташе (6 клас).

* * *

БССР, г. Мінск, вул. Несцерава. 72-148. Перапечынай Наташы (7 клас).

СССР, Молдавская ССР, 279200, г. Бельцы, ул. Островского, 44, кв. 15. Соловьёвой Наташе (7 клас).

* * *

СССР, 346503, Ростовская обл., г. Шахты, ул. Тихорецкая, 14. Корчагиной Оксане (13 гадоў).

* * *

СССР, 346503, Ростовская обл. г. Шахты, ул. Тихорецкая, 17, Велигодская Таня (14 гадоў).

* * *

СССР, 346503, Ростовская обл., г. Шахты, ул. Мечникова, 5, кв. 17. Горбатенко Марине (13 гадоў).

* * *

СССР, 346503, Ростовская обл., г. Шахты, пер. Репина, 96. Селезнёвой Наташе (13 гадоў).

* * *

СССР, 346503, Ростовская обл., г. Шахты, пер. Рыночный, 32. Галдиной Тане (13 гадоў).

* * *

БССР, 224028, г. Брэст, вул. Сонечная, 84/1, кв. 10. Стасюк Яна (12 гадоў).

ВЫРАТАВАНАЯ ЯБЛЫНЬКА

(Працяг са стар. 9)

нарэшце Тараска. — Пасадзім мы яе каля альтанкі, каб з акна відаць была.

— Ты ўжо там з суседам дамовішся сам, — гаворыць тата і залазіць у кабіну...

А Тараска падбегам імчыцца дамоў. каб хаця не засохла выратаваная яблынька.

ПАГЛЫБЛЯЙ СВАЕ ВЕДЫ

БІТВА ПАД ГРУНВАЛЬДАМ

Барацьба з крыжакамі — нямецкім Тэўтонскім ордэнам — адна з гераічных старонак гісторыі беларускага народа. Нам трэба яе ведаць! На жаль, у школьных падручніках пра яе напісана ўсяго некалькі радкоў...

У сярэдзіне XIV — пачатку XV стагоддзя не было, мабыць, года, каб на беларускія паселішчы не навальвалася крыжацкая пошасць. Неадноўчы спалены быў Гарадзень (цяпер Гродна), а гэта ж быў буйны, добра ўмацаваны горад. Беларускія воіны раз за разам адбівалі крыжацкую навалу. Крыжакі добра зведалі моц беларускай зброі, калі Давыд Гарадзенскі лупіў іх у самым крыжацкім гняздзе ў Прусіі. Але падтрыманыя ўсёй моцай Свяшчэннай Рымскай імперыі, крыжакі паранейшаму нахабна лезлі на беларускія, літоўскія, польскія землі.

Вырашаўся лёс Айчыны. І калі Вялікі князь Вітаўт кінуў кліч аб падрыхтоўцы да рашучай бітвы, адгукнуліся ўсе, хто мог трымаць зброю, каму дарагія былі воля і незалежнасць Радзімы.

Беларуска-літоўскае войска выступіла ў саюзе з польскімі воінамі. Каля 32 тысяч чалавек выйшлі на бітву пад баявымі сцягамі-харугвамі, а было іх 91. Паводле апісання старажытнага польскага гісторыка Яна Длугаша, беларускія палкі — значная большасць у беларуска-літоўскім войску — мелі на сваіх харугвах дзяржаўны герб Пагоню. Літоўскія палкі ішлі пад выявою герба Калюмны (Слупы).

У крыжакаў была 51 харугва (каля 27 тысяч чалавек). Але яны былі лепш узброеныя, не стомленыя, як нашыя войскі, доўгімі пераходамі.

Адбылася бітва пад вёскай Грунвальд — на тэрыторыі цяперашняга Ольштынскага ваяводства ў Польшчы.

15 ліпеня 1410 года конніца беларуска-літоўскага войска першая атакавала левае крыло крыжакаў. У адказ уся нямецкая моц, моц добра абучаных, цалкам закаваных у браню супраціўнікаў абрынулася на нашых і прымусіла частку палкоў адступіць. Але, уцягнуўшыся ў жорсткую бітву, крыжакі не заўважылі, што бой вядзе частка саюзнага войска. І калі на іх знянацку наваліліся дагэтуль не ўступаўшыя ў бой польскія воіны пад камандай выхадца з нашых земляў князя, а тады ўжо польскага караля Ягайлы, вынік быў прадвырашаны. Нямецкія войскі былі акружаны і цалкам разгромлены. Асабліва вызначыўся ў бітве мсціслаўскі князь Лугвен са сваімі палкамі.

Так бясслаўна закончылася для крыжакаў Грунвальдская бітва — самая буйная ў еўрапейскай гісторыі бітва сярэднявечча. Вынікам яе сталася тое, што больш за пяць стагоддзяў немцы не асмельваліся нападаць на нашыя землі.

Паводле А. Гурыновіча

ВЯСЁЛЫ КУТОЧАК

— Пеця, што з тваёю шапкаю? — пытаецца маці.

— Хлопцы гулялі ёю ў футбол.

— А дзе ты быў?

— На варотах стаяў.

* * *

— Мама! Міша муху праглынуў! Але не бойся, я яму атруты на мухі даў. Дзве лыжкі!

* * *

— Як ты думаеш, Вася, — пытаецца Коля ў сябра. — Чаму рыбы голасу не маюць?

— Паспрабуй ты пад вадою пагаварыць!

* * *

— Міцька, што ты там на вішні ясі?

— Слівы.

— Слівы на вішні?

— Дзед сліў даў, а есці іх я магу, дзе захачу.

* * *

— Якуб, Якуб, у цябе ў галаве адны штучкі!

— Праўда? А мама кажа, што ў маёй галаве пустка.

* * *

Па вуліцы ідзе чалавек з пінгвінам. Сустракае міліцыянера і пытаецца:

— Скажыце, што мне рабіць? Прыблукаўся да мяне пінгвін і ходзіць за мною.

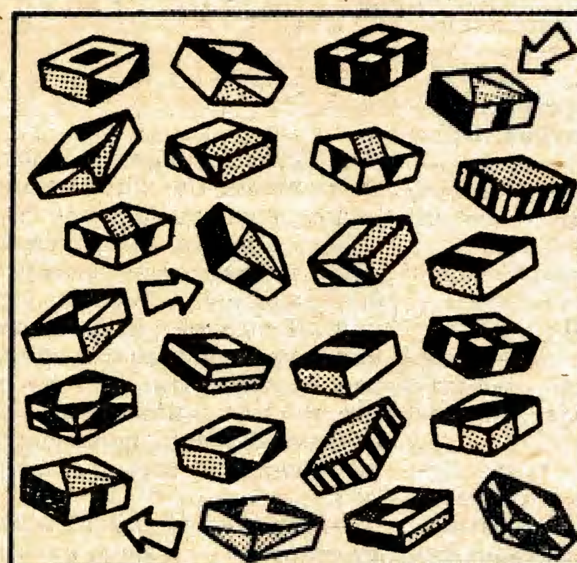
— Ідзіце ў заапарк.

На другі дзень міліцыянер зноў сустракае таго ж чалавека з пінгвінам.

— Ну што, былі ў заапарку?

— Былі, — адказвае дзядзька.

— Сёння ў кіно пойдзем.

АДГАДАНКА

Тры кубікі на гэтым малюнку аднолькавыя. Іншыя кубікі аднолькавыя на два. Але ёсць адзін кубік, які не мае сваёй пары. Знайдзі яго.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка“.

TV TELEWIZJA WARSZAWA

PIĄTEK 16.III.1990
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 Przybysze z Matplanety, kl. I-III
8.35 Domator: Nasza poczta, Kuchnia domowa
8.50 Domowe przedszkole
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Sławne historie zbójnickie" (6 — ost.) — serial CSRS
10.25 Domator: Szkoła dla rodziców — Korekcja wad postawy
12.50 W Europie nowożytnej, kl. II lic. — Start ku nowoczesnej cywilizacji
13.30 TTR — s. II Matematyka — Kąty
14.00 TTR — s. II Spotkania z literaturą: A. Mickiewicz „Dziady" cz. III
15.10 W szkole i w domu
15.30 NURT — Po co w szkole video?
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Rambit" — teleturniej
16.50 Dla dzieci: „Okienko Pankracego"
17.15 Teleexpress
17.30 Raport
17.55 „Antarktyczna wieża Babel" — film dok.
18.25 „Rzeczpospolita samorządna"
18.45 „Weekend z Jedynce"
19.00 Dobranoc
19.10 „Teraz" — tygodnik gospodarczy
19.30 Wiadomości
20.05 „Mały Cezar" — film fab. prod. USA
21.25 Sport
21.35 „Moda i styl"
21.55 Spór o jutro — Otwarte studio (1)
22.55 Wiadomości wieczorne
23.15 Spór o jutro — Otwarte studio

PROGRAM II

16.55 Korepetycje dla maturzystów: Język ang. (15)
17.25 Program dnia
17.30 „Wzrockowa lista przebojów Marka Niedźwieckiego"
18.00 Program lokalny
18.30 „O czym się mówi"
18.50 Artyści Wrocławia dla Rzeczypospolitej — fragmenty koncertu
19.30 „Dookoła świata" — „We wschodniej Afryce"
20.00 Opowieści przy fortepianie — recital Adama Makowicza
20.50 Magazyn „Piątek"
21.30 Panorama dnia
21.45 „Delikatny mężczyzna" — franc. film obycz.
23.10 Komentarz dnia
23.15 Express gospodarczy

SOBOTA 17.III.1990
PROGRAM I

6.45 TTR — s. IV Mechanizacja rolnictwa — Mechanizacja sortowania i magazynowania ziemniaków
7.15 TTR — s. IV Produkcja zwierzęca — Dziedziczność
7.45 Program dnia
7.50 Tydzień na działce
8.20 „Na zdrowie" — pr. rekreacyjny
8.40 Dla dzieci: „Ziarno" — program Redakcji Katolickiej
9.00 „Drops" — mag. dla dzieci i młodzieży oraz film z serii „Heidi"
10.30 Wiadomości poranne
10.40 „Azjatycka mozaika" (7) „Echa z Tybetu" — franc. serial dok.
11.10 „Kalejdoskop" — magazyn publ.
11.40 „Z Polski rodem" — magazyn polonijny
12.10 Tel. koncert życzeń
12.40 „Polski Montresor" — film dok.
13.00 Tel. Teatr Prozy: William Faulkner — „W domu z powrotem"
14.45 Być reporterem
15.10 Filmy o miłości: „Deszczowy lipiec"
16.40 „Rewizja nadzwyczajna" (wrzesień 1939 w Wilnie)
17.15 Teleexpress
17.30 Studio Sport
18.30 „Butik"
19.00 Dobranoc
19.10 „Z kamerą wśród zwierząt" — Nowości z akwarium
19.30 Wiadomości
20.05 „King Kong" — film fab. USA
22.15 Sport
22.35 Tydzień w polityce
22.45 „Szafa" — program rozrywkowy

...gazeta
23.40 Kino Sensacji: „Ślepa uliczka" ...m USA

PROGRAM II

13.15 Konkurs 5 milionów
14.00 „Bariery"
14.25 „Matka Ziemia"
14.30 „Przeszłość przyszłości": W kra-

15.00 „Dżungla Amazonii"
15.10 „Lwy afrykańskiej nocy" — przyrodn. film USA
15.35 Spektrum
15.50 Skażenia w Hongkongu
15.55 Meandry architektury — Skala
16.15 Pingwiny
16.25 Studio Sport
16.55 Program dnia
17.00 Program muzyczny
18.00 Program lokalny
18.30 „Wielka gra" — teleturniej
19.30 Publicystyka kulturalna
20.00 Wokół „Quo vadis" Feliksa Nowowiejskiego
21.00 „Dwa + 2" — drugi obieg w drugim programie
21.30 Panorama dnia
21.45 Film dokumentalny
22.15 „Znowu w Brideshead" (11) — serial ang.
22.40 „Alfabet Kisiela"
22.55 Komentarz dnia

NIEDZIELA 18.III.1990
PROGRAM I

7.00 Witamy o siódmej
7.30 Notowania
7.55 „Po gospodarsku"
8.10 „Tydzień"
8.55 Program dnia
9.00 Teleranek oraz film z serii „Emil z Lönnebergi"
10.30 Wiadomości poranne
10.35 „Tajemnice rosyjskiej przyrody" (4) — serial przyrodn. kanad.-radz.
11.05 „Kraj za miastem"
11.35 Tel. koncert życzeń
12.20 Teatr dla dzieci: „Królewna kukułeczka"
13.15 Sportowa niedziela
14.50 „Morze" — magazyn
15.10 Antena
15.35 „Panna dziedziczka" — serial brazyl.
17.15 Teleexpress
17.30 Tel. Teatr Rozmaitości: „Zawiść"
18.20 Piknik Country — Mrągowo '89
19.00 Wieczorynka
19.30 Wiadomości
20.05 „Północ — Południe" (5) — serial USA
21.40 „7 dni — świat"
22.10 Sportowa niedziela
22.50 „Eurofani" — film dok.

PROGRAM II

8.20 Przegląd tygodnia — dla niesłyszących
8.55 Film dla niesłyszących: „Północ — Południe" (5)
10.30 „Azymut" — magazyn publ.
11.00 Lokalny koncert życzeń
11.25 „Jutro poniedziałek"
11.55 Powitanie
12.00 Polska Kronika Filmowa
12.10 „Kane i Abel" (4) — serial USA
13.05 100 pytań do...
13.45 Kino familijne: „Autostrada do nieba" (3) — serial USA
14.35 Maciej Niesiołowski — Z batutą i z humorem
14.50 „Polacy": „Witold Lutosławski" — film dok. ang.
15.35 Podróże w czasie i przestrzeni: „Czasy katedr" — franc. serial dok.
16.30 Biografie: „Marguerite Youcenar" — ang. film dok.
17.30 Bliżej świata
19.00 Wydarzenie tygodnia
19.30 Galeria „Dwójki" — Wiktor Gajda (rzeźbiarz)
20.00 Studio Sport
21.00 „Łazienki Królewskie w Warszawie" — Biały Dom
21.30 Panorama dnia
21.45 „Kane i Abel" (4) — serial USA
22.35 Komentarz dnia
22.40 „Akademia wiersza"

PONIEDZIAŁEK 19.III.1990
PROGRAM I

13.30 TTR — s. II Fizyka — Termodynamika
14.00 TTR — s. II Biologia — Pierścienice, stawonogi
15.00 Powtórka przed maturą — Historia
15.30 Program dla nauczycieli: Wiedzieć — to zapobiegać (AIDS)
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 „Luz" — program nastolatków
17.15 Teleexpress
17.30 „Gorące linie"
17.55 „Jak gniazdo orła białego" — film dok.
18.30 „Szkoła mistrzów" — Piotr Szulkin
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 W Sejmie i Senacie
19.30 Wiadomości
20.05 Teatr Telewizji: Mykoła Kulisz — „Reformator"
22.20 Sport
22.30 Wiadomości wieczorne
22.45 Kontrapunkt
23.20 Języka francuski (18)

PROGRAM II

16.55 Język angielski (22)
17.25 Program dnia
17.30 Antena „Dwójki" na najbliższy tydzień
17.45 „Ojczyzna-polszczyzna": „Nazwy miejscowe południowego Śląska
18.00 Program lokalny
18.30 „Zmagania o Polskę" — Post scriptum serialu
19.30 Muzyczne wizyty
20.00 Auto-Moto Fan Klub
20.30 Osądźmy sami
21.15 Rozmowy o cierpieniu
21.30 Panorama dnia
21.45 „Heimat" — serial RFN
22.55 Komentarz dnia

WTOREK 20.III.1990
PROGRAM I

8.05 Z naszych dziejów — Pod szwedzkim zaborem
8.35 Domator: Rady na życzenie, Kuchnia domowa
8.50 Domowe przedszkole
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Dolina nadziei" (2) — serial franc.
10.20 Domator: Rady na życzenie
11.10 „Od Wersalu do Poczdamu": „Polski Wrzesień"
12.50 Spotkania z literaturą, kl. I lic. — Znaczenie dramatów Szekspira w kulturze światowej
13.30 TTR — s. IV Nasze spotkania — Samorządność dorosłych uczniów w szkole
14.00 TTR — s. IV Historia — Dojście Hitlera do władzy
15.30 „Kim być?" — program dla 15-latków
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla dzieci: „Tik-Tak"
16.50 Kino „Tik-Taka": „Opowieści byczka"
17.15 Teleexpress
17.30 „Spojrzenia"
17.55 „Klinika zdrowego człowieka"
18.15 Program public.
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 „Plus-minus"
19.30 Wiadomości
20.00 Spotkanie z ministrem Jackiem Kuroniem
20.05 „Dolina nadziei" (2) — serial franc.
21.10 Sport
21.20 „Listy o gospodarce"
21.55 „Fleks"
22.25 Wiadomości wieczorne
22.40 Film dokumentalny
23.15 Język rosyjski (22)

PROGRAM II

16.55 Język angielski
17.25 Program dnia
17.30 „Klub ludzi z przeszłością"
18.00 Program lokalny
18.30 Modlitwa wieczorna z Bazyliki Narodzenia NMP w Tarnowie
18.50 Publicystyka
19.30 Studio Sport
20.00 Przeboje Bogusława Kaczyńskiego: Łańcut, moja miłość
20.45 Rzecznik praw obywatelskich prof. Ewa Łętowska
21.30 Panorama dnia
21.45 „Mistrz i Małgorzata" (1) — film TP
23.30 Komentarz dnia

ŚRODA 21.III.1990
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 „Przez lądy i morza" — „Foki z antarktycznej wyspy"
8.35 Domator: Nasza poczta, Kuchnia domowa
8.50 Domowe przedszkole
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Druh" — radz. film fab.
10.45 Domator: Przyjemne z pożytecznym
12.50 Spotkania z literaturą, kl. III lic. S. Żeromski „Ludzie bezdomni"
13.30 TTR — s. II Chemia — Węglowodory nienasycone i aromatyczne
14.00 TTR — s. II Produkcja zwierzęca — Żywienie krów
15.00 Muzyka, kl. I — Forma muzyczna
15.30 NURT — Współczesne problemy wychowania i nauczania
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Kameleon"
16.50 Dla dzieci: „Cojak" — teleturniej
17.15 Teleexpress
17.30 „Gry wojenne"
17.55 Telewizyjny Informator Wydawniczy
18.15 „Dawniej niż wczoraj"
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 „Obok nas" — punkt zwrotny
19.30 Wiadomości
20.05 Studio Sport — 1/4 Pucharu Europy w piłce nożnej
21.50 „Zawsze po 21-ej"
22.30 Wiadomości wieczorne
22.45 „Estradowe debiuty" — program rozr.
23.30 Język angielski (22)

PROGRAM II

16.25 Korepetycje dla maturzystów: Język ang. (16)
16.55 Język francuski (18)
17.25 Program dnia
17.30 „Zbliżenia, czyli to i owo o filmie"
18.00 Program lokalny
18.30 Magazyn „102"
19.00 „Marc i Sophie" (4) — serial franc.
19.30 Program public. kulturalnej
20.00 Czarno na białym — przegląd PKF
20.40 Przegląd muzyczny
21.00 Ze wszystkich stron: „Węgry — narodziny demokracji — centrum" — reportaż
21.30 Panorama dnia
21.50 „W labiryncie" — serial TP
22.20 „Telewizja nocą"
23.05 Komentarz dnia
23.10 Express gospodarczy

CZWARTEK 22.III.1990
PROGRAM I

8.05 Rytmy ciała — Chłopcy i mężczyźni
8.35 Domator: Nasza poczta, Kuchnia domowa
8.50 Domowe przedszkole
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Policjanci z Miami" (odc. ost.) serial USA
10.10 Domator: To się może przydać
11.40 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
12.00 Spotkania z literaturą, kl. IV — Polska poezja współczesna (2)
12.50 Sylwetki historyczne — Bolesław Limanowski
13.30 TTR — s. IV Matematyka
14.00 TTR — s. IV Spotkania z literaturą, G. Zapolska „Moralność pani Dulskiej"
15.00 W świecie sztuki, kl. I-IV lic.
16.10 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Kwant" oraz film z serii „Ordy"
17.15 Teleexpress
17.30 „Militaria, obronność, nowoczesność"
17.55 „Poza rok 2000" — austral. film dok.
18.25 Magazyn katolicki
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 Interpelacje (1)
19.30 Wiadomości
20.05 „Policjanci z Miami" (odc. 21 — ost.)
20.55 Interpelacje (2)
21.35 Sport
21.50 „Pegaz"
22.35 Wiadomości wieczorne
22.55 Język angielski (52)

PROGRAM II

16.25 Korepetycje dla maturzystów: J. ang. (17)
16.55 Język rosyjski (22)
17.25 Program dnia
17.30 „W labiryncie" — serial TP (powtórzenie)
18.00 Program lokalny
18.30 Program na życzenie
19.30 Zielone Kino: „Kwiaty" — film przyr. CSRS
20.00 Wielki sport
21.00 Ekspres reporterów
21.30 Panorama dnia
21.45 Studio teatralne „Dwójki": Per Olov Enquista — „Godzina kota"
23.10 Komentarz dnia

Адозва Беларускага выбарчага камітэта ● Вяртанне з Варшавы ў Міклашэва ● 25 Сакавіка — літаратурны мантаж ● Беларусь у заходнім друку ● Слова яднае з радзімай — пастаць Яна Пятроўскага ● Нарыс пра Казіміра Сваяка ● У „Зорцы" — казка Уолта Дыснея.

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1) пасля Міколкі ў Лынькова, 5) модны, не дай Божа, 7) з'ява, якая страшыць, 8) перад дырыжорам, 9) спосаб палявання, 11) мурог, 12) разнавіднасць, відазмяненне, 13) дошка для пераходу, 16) у чырвоных ботах ходзіць па балотах, 18) адпады пры часанні воўны, 19) сон, 20) адсутнасць прагрэсу, 21) радыеактыўны хімічны элемент.

Уніз: 1) не тэарэтык, 2) распаўсюджванне звестак дзеля папулярнасці, 3) пачынаецца ў сакавіку, 4) пераход на бок ворага, 5) бок гары, 6) лішняе, непатрэбнае, 10) Алесь, Шура, Саша, Саня, 12) месца, у якім знікае смага, 14) свінскі нос, 15) высадка войска на тэрыторыі праціўніка, 16) беларуская народная гульня або жывёліна, 17) служыць пану, 18) падводы з грузам адна за адной.

„ядань"

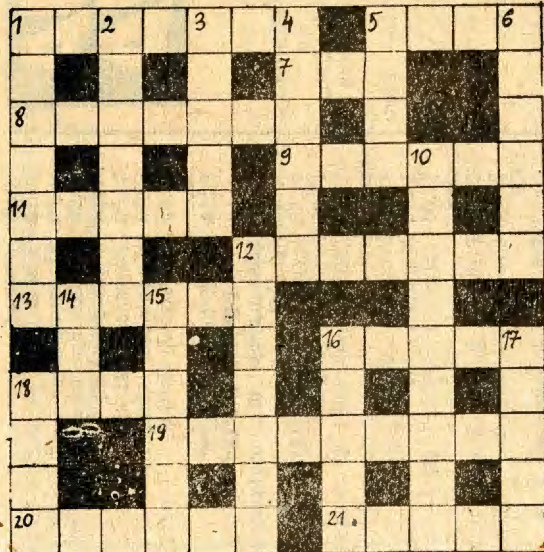
Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку, змешчаную ў № 5.

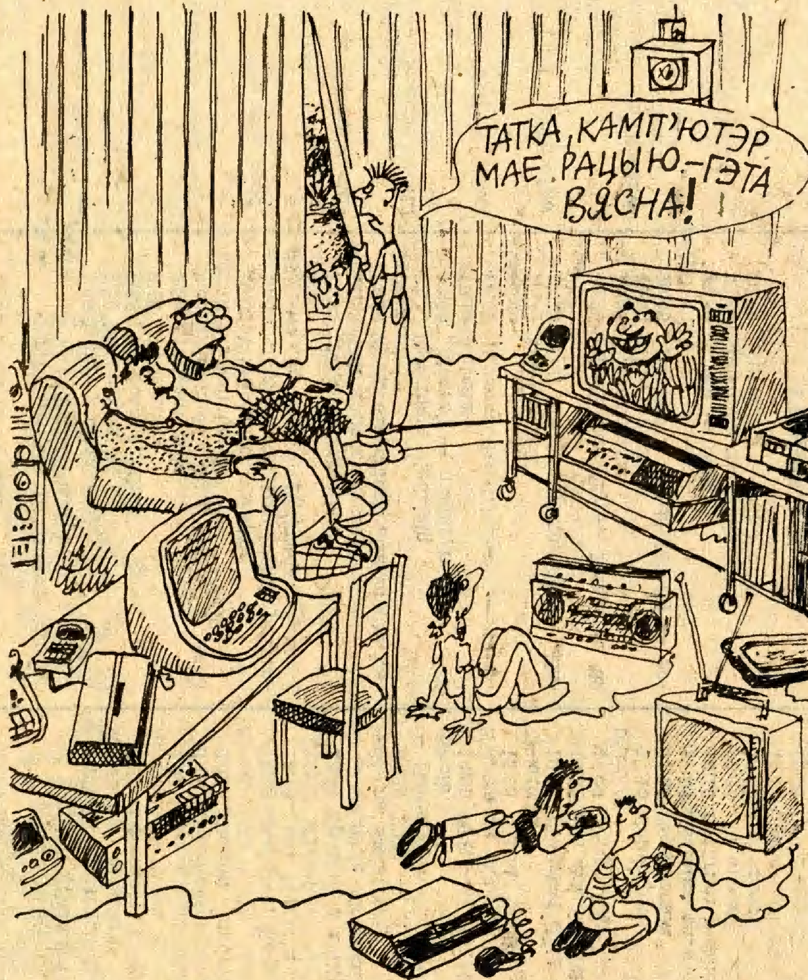
Упоперак: дэкламатарка, лемантар, брама, гоні, скрыначка, танк, рэгулятар, бурак, Рым, склон, морда, нашыйнік.

Уніз: дэлегат, комін, ААН, турбан, рэха, Анна, тварог, Мекка, іскра, Аляксей, агурок, экран, рынак, мыш.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: Андрэй Тынявіцкі з Піліпкаў і Алесь Філіповіч з Мінска.

НІЎКА

СЛУГА НАРОДА

Праходзіць час. І год ад году
Я ў механізмы спраў унік,
Бо я слуга, слугу народу,
Наменклатурны кіраўнік.

Хоць, праўда, клопатаў багата:
Каб месца не згубіць, глядзіш.
А тут жа крэсла і зарплата
І іншы выгадны барыш.

Спіны не гну я на рабоце,
Даброт усякіх мне стае.
Адпачываю на курорце
За грошы, ды не за свае.

Ты, кажуць, едзеш як служыцель,
А гаспадар ідзе пяшком.
Пра гэта ўголас не кажыце,
Я лепш людзей жыву цішком.

Гавораць, красці — бессардэчна,
Дык я тлумачу зноў і зноў,
Што я слуга, а слугі вечна
Сваіх абкрадвалі паноў.

Мне грамада не перашкода,
Хоць многа іх, а я адзін.
Бо я слуга, слуга народа,
А гэта ў нас — высокі чын.

Сямён Пацёмкін

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас: Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

3116. Яўген Семянчук	— 10 дол.
3117. Юля Палонская	— 10 дол.
3118. Анна Лазар	— 10 дол.
3119. Уладзімір Дунец	— 10 дол.
3120. Цімох Іванка	— 10 дол.
3121. О. К.	— 10 дол.
3122. Рыгор Кішкель (Легніца)	— 5000 зл.
3123. Уладзімір Палецкі (Міхалова)	— 5000 зл.
3124. Жыхары вёскі Храбалы	— 18800 зл.
3125. Гражына Лукашук (Бельск-Падляшскі)	— 10000 зл.
3126. Мікалай Суліма (Гайнаўка)	— 1200 зл.
3127. Міхал Панфілюк (Нараўка)	— 35000 зл.
3128. Прыватнае турыстычнае бюро „Зубр" у Гайнаўцы	— 100000 зл.
3129. Беларускія калядннікі з Бельска-Падл.	— 58500 зл.
3130. Надзея Андраюк (Гайнаўка)	— 5000 зл.
3131. Ян Хіліманюк (Гайнаўка)	— 2500 зл.
3132. Васіль Сакоўскі (Гайнаўка)	— 5000 зл.
3133. Канстанцін Лукашэвіч (Беласток)	— 10000 зл.
3134. Міхал Дулько (Белавежа)	— 5000 зл.
3135. Віталій Красноўскі (Старое Ляўкова)	— 5000 зл.
3136. Уладзімір Несцярук (Хітра)	— 5000 зл.
3137. Мікалай Лаеўскі (Старое Беразова)	— 2000 зл.
3138. Ян і Марыя Шурбак (Бельск-Падляшскі)	— 20000 зл.
3139. Васіль Петручук (Беласток)	— 1200 зл.
3140. Ніна і Анатоль Мартыновіч (Орля)	— 15000 зл.
3141. Гайнаўскі аддзел БГКТ	— 14625 зл.

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego. 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6. Тэлефон 28-89.

ПАЎТОРНАСЦЬ НЕПАЎТОРНАГА

628

Людзі, слабыя духоўна, абагаўляюць сілу кулака.

629

Можна гаварыць аб дурным па-разумнаму і аб разумным па-дурному.

630

Чалавек, які болей дбае аб прыгажосці слова, чым аб яго верагоднасці, станецца з часам і непрыгожым і неверагодным.

631

Не звязвай надзеі на сваю радасць з чалавекам, які не разумее чужога смутку.

632

Многія людзі ганарацца тым, чаго павінны саромецца, і саромеюцца таго, чым павінны ганарыцца.

633

Можна ашукаць мільёны людзей, але нельга ашукаць адной гісторыі.

Алесь Барскі

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі").

„Niwa"

ul. Wesołowskiego 1

15-950 Białystok, skr. poczt. 149

tel. 232-41, 210-33.

Wydawca: Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok ul. Wesołowskiego 1.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku

Warunki prenumeraty pocztowej na 1990 r.:

1. Prenumeratę pocztową (z dostawą do domu) zamawiać mogą mieszkańcy wsi, osad oraz miasteczek, w których nie ma Oddziałów RSW, a także osoby niepełnosprawne bez względu na miejsce zamieszkania.
2. Wpłaty na tę prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz doręczyciele.
3. Podstawowym okresem przyjmowania prenumeraty pocztowej jest kwartał.
4. Termin wpłat na prenumeratę pocztową na III kwartał 1990 r. upływa 20 maja 1990 r. włącznie.
5. Cena prenumeraty kwartalnej wynosi 7.800 + 3.250 zł za doręczanie.
6. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę jest większa o 100% i przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne. Wpłaty przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw Warszawa ul. Towarowa 28 Nr konta PBK XIII Oddział Warszawa 370044-1195-139-11.

Mieszkańcy miast mogą zamawiać prenumeratę indywidualną poprzez Oddziały RSW w następujących formach:

- prenumerata instytucjonalna (w zakładach pracy),
- rezerwacja w tzw. teczkach (we wszystkich kioskach)
- prenumerata własna RSW (w wytypowanych kioskach)

Zam. 147/90 r. U-3.